



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 2007



LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT

2007



**LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING**

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 2007

Udgivet af
Lokalhistorisk Forening for
Stubbekøbing kommune

Redaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out:
Arkivlederen

Tryk:
Toptryk Grafisk, Falster afd. 5485 2094
falster@toptryk.dk

ISSN 0109 - 2162

Indholdsfortegnelse

Tekst til forside og side 1.....	side	4
Forord.....	side	4
Fra det gamle Stubbekøbing		
Hans Sejerholt	side	5
Hverdag og fest i den falsterske bondegård		
Emil Hansen.....	side	19
Min farmors hus		
Jytte Klüver-Jensen.....	side	26
Livet på Hjortebjerg, uddrag fra Mælkebøttebørn		
Anne Lützhöft.....	side	31
Mit liv		
Osvald Hansen.....	side	37
Memoirer		
Bent Chr. Rasmussen Plange.....	side	67
A. C. Rasmussen		
Karin Suhr Rasmussen.....	side	74
Årsberetning for Lokalhistorisk Forening		
Vibeke Ravn-Mortensen	side	84

Forord

Der er mange, der i årenes løb har indleveret deres erindringer til Lokalhistorisk Arkiv. Nogle har skrevet dem op opfordring, måske fra deres børn, som det skete for Osvald Hansen, da han fik en bog med blanke sider. Nogle har selv afleveret dem til arkivet, andre har vi fået ad omveje, som det er tilfældet med Hans Sejerholts beretning fra Stubbekøbing omkring 1900.

Vi har bragt mange erindringer i årsskrifterne i tidens løb, men i år har vi valgt, at årsskriftet udelukkende skal indeholde disse personlige beretninger. De ældste er fra slutningen af 1800-tallet, de seneste fra 1970'erne. Nogle handler om livet på landet, andre om barndommen i byen eller på et børnehjem.

Endelig har vi fra en indlevering udvalgt nogle madopskrifter fra en håndskrevet opskriftssamling fra 1902. Det kan måske ikke kaldes erindringer, men fortæller lidt om samme tid som flere af erindringerne.

Billede på forsiden:

De ældste bygninger på Horbelev skole er opført i 1907.

Bygningen med de to klasseværelser og lærerbolig med have ses her fra Grønsundsvej.

Billede side 1:

Et af de fine gamle billeder, der er afleveret til Arkivet i år.

Billedet viser Vestergade i 1888.

Fra det gamle Stubbekøbing

af
Hans Sejersholt

Arkivet har modtaget en lille bog med barndomserindringer af Hans Sejersholt. I forordet skriver en tidligere skolekammerat, Kaj Bassøe:

Denne lille skildring, der har stået som kronik i "Stubbekøbing Socialdemokrat", er skrevet af afdøde skoledirektør Hans Sejersholt, hvis far var pedel Fr. Pedersen, af os drenge altid kaldet "Motor-Fre'rik", og hvis mor kun gik under navnet "Kesten".

Hans Sejersholt var oprindelig typograf, men blev senere lærer og endte sine dage i Aarhus, hvor han i mange år virkede som skoledirektør.

Odense, oktober 1953. Kai Bassøe

De flyver ud, de Stubbekøbing-unger.

Fikke sidder i Saxkøbing, Frode på Islands Brygge, Sam og Karen postmesters blev ægtefolk og slog sig ned på trøjborg i Aarhus, Mogens havnede til en begyndelse i Gøteborg. Tykke Cornelius troner som skibsinspektør i en skyskraber i New York.

I dag er han nok mere english-spoken end den forniddag han på Teknisk Skole - hvor realskoledrengene dengang undervistes - sad og strævede med »Belejringen af Calais«, hvor der om den straffede englænderkonge stod disse ord: »He would hang the six and forgive the rest«, hvad der i »Nillers« fortolkning blev til: »Han ville hænge de seks - og forgive resten«

Se, det var nu nogle af mine årgange. En aften for en del år siden var en flok til hverdag ellers for alle vinde spredte forhenværende Stubbekøbing-unger samlet til selskab i hovedstaden. Taler og sang om den lille stad

dernede ved sundet klang ud af de åbne vinduer. Barndommens by dukkede frem på lette versefødder, der malede sommermorgen:

Stær og drossel fløjter i Lindetræets top
Anna skænker kaffen i borgmestrens kop.
Uldjyden kløer sig i skæggets tjavs
og får en sjavs
med Skvatte-Lavs.
- Niels Skipper går til havs.

1600 sjæle og to for sig selv.

1600 sjæle rummede Stubbekøbing i halvfemserne. De fleste kendte hverandre, og alle kendte »Brækkensten« og Mads-Marie. Førstnævnte var byens udråber, der ringede med flæsk, når en gris var slagtet, eller med sild fra »Murer Mej«. til de officielle bekendtgørelser om auktion o.l. brugte han trommen og afsluttede teksten med som finale at brøle:

Skols!

Hvad enhver vidste betød Schultz, det borgmesterlige navn.

»Brækkensten«s ansigt var magert og lidende og grimet af snavn. Det er uvist, om han nogensinde vaskede sig; i baggården til et gammelt hus på Søndergade (over døren stod vist 1663) havde han sin hule, dagen lang boltet og låset.

Kom han gennem gaden i sit fedtede og ildelugtende klædebon, råbte drengene tit efter ham. selv helt ned i de umyndiges yngste kredse var det kendt, at »Brækkensten« elskede postmesterens Lovise og indflettede hende i sine højlydte aftenbønner. Forbavset og underlig til mode stod jeg, med et bundt aviser under armen, klokken 7 en skærsommeraften og påhørte den bedendes enetale.

»Brækkensten« var en stakkel, der sagdes, at han, der oprindelig havde været en flink håndværker, havde fået sit knæk gennem en kærlighedsskuffelse. for hans delvis formørkede sjæl var postmesterens halvgamle datter siden steget op som det sydende ideal.

Mads-Marie var historieløs - ud over det, at hun altså havde været gift med Mads. Om Mads havde behandlet hende godt, får stå hen. Vist er det, at da Mads døde, ville hun ikke følge ham i kapellet.

- Jæ har enne stunder til'et, sagde Marie, jæ skal pass' kakkelovnen.

Drengene råbte efter Mads-Marie, og hun skældte ud. Mig kunne hun godt lide, som lille var hun mig en trofast barnepige, mens mor gik på arbejde.

Til mor sa' hun en dag: Hans er en go' dreng, han råver enne etter mig. Den gode dreng rødmede og så løjerlig ud indvendig. Han vidste bedre besked.

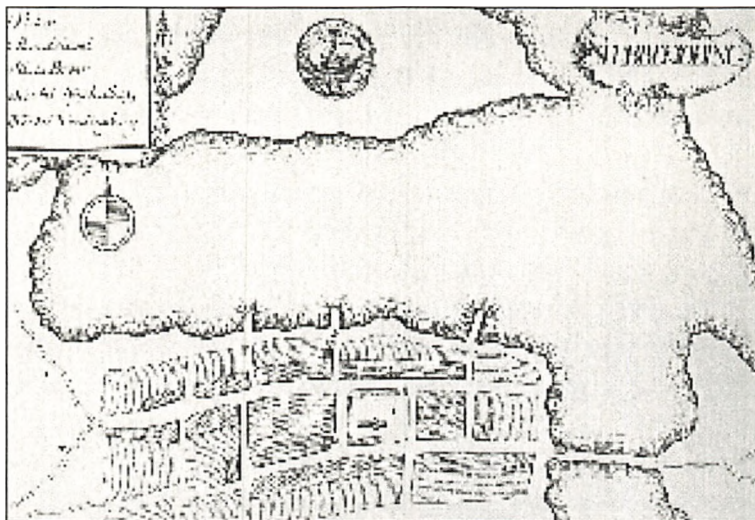
Ved Havnen.

Når Niels Skipper, eller Skipper-Niels, hejsede sine rødbarkede sejl og stod til havs, var det naturligtvis havnen han lagde fra.

Lad os dvæle et øjeblik ved havnen, den lille bys hjerte såvel som min barndoms legeplads.

I stranden ud for nedkørslen fra Farverstræde lå i halvfemserne en række store sten på stribe. Ingen skænkede dem en tanke ud over det faktum, at de lå der.

I virkeligheden henlå de som tavse vidner om de første simple tilløb til at lave en havn ved søsiden af Stubbekøbing. Måske omkring 1400 (tidspunktet må blive gætteværk) lagde bymændene en sådan kort stenbro ud i vandet, dækkede muligvis med fyld, så en karre kunne ages derud.



Pontoppidans kort fra Danske Atlas med de 3 moler

Et gammelt kort fra 1675 viser tre sådanne primitive småmoler ud i sundet, den ene netop ud for Farverstræde, den anden ud for Havnegade, den tredje ud for Apothekerstræde.

1743 var disse moler formedelst tidens almindelige ugunst og næringslivets tilstand i en sølle forfatning. Byfogeden gik sig en tur langs strandkanten og konstaterede, som han skrev med sin gåsepen til stiftamtmanden:

»udi stranden befindes 5 gamle steder, som endnu haver sine kampestenene, hvorpå folkene næppe kan gå til deres både end mindre age eller skibe noget ud derpå«.

Hvad der ved den tid skulle udskibes fra Stubbekøbing måtte lades i fladbundede pramme og derpå færges ud til skibene, som lå et stykke ude fra kysten på dybere vand.

Hvor skuderne, der anløb Stubbekøbing, havde deres plads, ved alle vi, der er født omkring århundredskiftet. I vor barndom strakte sig nemlig øst for havnen og nogenlunde i linie med det yderste bolværk en række fortøjningspæle med passende mellemrum. enkelte af dem var ret medtagne, een af dem lurede som et undersøisk skær bare en halv meter under vandoverfladen. Utroligt, at ingen trak den op; men det gjorde man altså ikke. Formentlig ræsonnerede man som så, at alle kendte den blinde pæl, og de, der ikke gjorde det, kunne jo holde sig væk fra stedet!

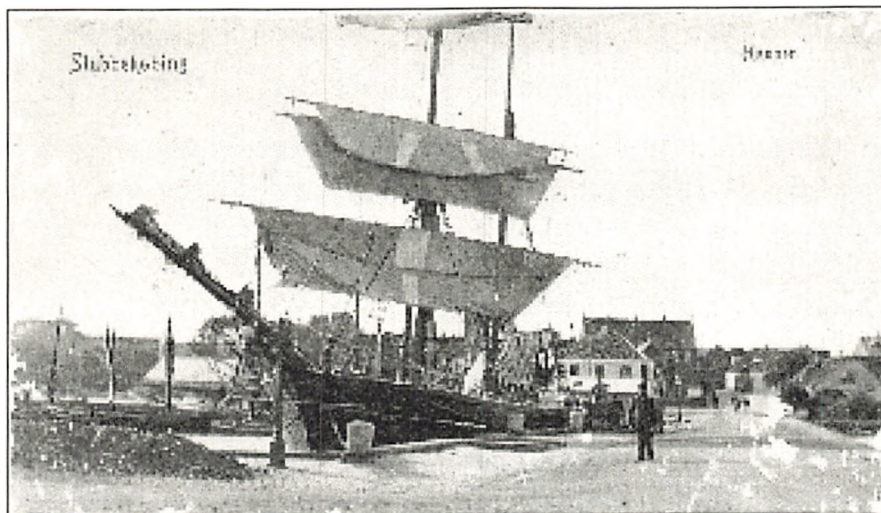
Raske drenge svømmede ud til »tredie pæl«. Langs pælene satte jeg kroge i sommerferien og stod op ved 4-tiden for at røgte dem.

For at vende tilbage til pælene: Som havn var de jo ikke meget bevendt. Af gamle papir kan man også se, at der i 1749 var planer fremme om at bygge en regulær havnemole, men tiderne i by og på land var sløje dengang, bønderne vandede sig under en landbrugskrise. Først 90 år senere - 1839 - blev det til noget med havnebyggeriet. Da anlagdes en skibsbro, d.v.s. den havnemole, som nu forbi stationsbygningen strækker sig ud i sundet.

I sommeren 1839 sled arbejdsmænd, tømrere og stenbyggere her af karsken bælg med en arbejdsdag fra 5 morgen til 7 aften med 2 timers middag. Arbejdsmændene fik 66 øre - om dagen.

I fyrre år klarede Stubbekøbing sig med sin enlige mole, til hvis ære

strædet fra torvet til havnen døbt Brostræde. Endelig 1879 byggedes den østre arm ved bådehavnen.



Havnemolen omkring 1900. Den hvide bygning er toldkammeret, som blev revet ned i 1910, da stationensbygningen blev opført.

Kongeriget

Når et barn lever under lykkelige kår, har det sit eget kongerige.

Landværts rakte mit fra havnepladsen østerpå i en bue forbi Kaspars savværk og hen langs Tyreholmen om til gasværket.

Søværts spændte det i en direkte linie fra jollehavnens bolværk til teglværksnakken med dens tre forblæste pile. Piletræerne var dog det alleryderste Thule, normalt gik drengenes ekspeditioner ikke længere end til »det lille krat«, på hvis flade forstrand man gjorde strandhugst.

Ved Aasbergs bro

Snækken, som bar os over bølgen blå, var ikke andet end Johan Aasbergs pram, og der krævedes et kraftigt opbud af fantasi for at hæfte snækkenavnet på gamle Johans maritime beredskabslager. Det bestod af to pramme: en blåmalet, fladbundet næsten uflyttelig drønnert, der formedelst sin legemsform bar navnet »Strygejernet« – og så en hvidmalet

let håndterlig, af drengene døbt med kælenavnet »Æggeskallen« og i forhold til sin tvillingebroder et rent luksusvæsen, hvad der også kostede på taksterne.

Det kostede 5 øre i timen at leje Strygejernet, men det dobbelte for Æggeskallen.

Drengene der på en eller vis kom i besiddelse af nævnte valuta, var sikre stamgæster på Aasbergs bro. Ud over sundet og Noret gjaldede på blanke sommerdage langtrukne vræl til sendrægtige søfarere, der overskred den dem tildelte tid:

»Koom i land mæææ prammææn«.

Johan Aasberg var en blid, hvidhåret gamling, der boede idyllisk ud til dosseringen i det gamle hus, som endnu ligger der. Sig og sin Severine ernærede han ved lidt sejlads (hans officielle titel var bådfører), og lidt pattegriseland med mænboerne og endelig som »grosserer« i sildetiden. En af hans sønner drev det til at blive fører på islandsbåden, en anden på toldvæsenets krydsjagter.

Sommerdage var der dejligt i strandkanten ved Aasbergs bro. Vandet gik lige ind til Dosseringen, klukkede mod det 3-4 meter høje stenglacis. Langs vejen, der fra Dosseringen førte ud til jollehavnen, hældede en række popler deres maleriske sølvbladede kroner ud over vandet. Enkelte standhaftige kæmper står der endnu. Når jeg er hjemme, nikker jeg genkendende til dem.

I stranden ved Dosseringen vadede drengene med højt opbrættede bukser, fangede stillinger, strøg rejser i tangbuskene og nappede – en enkelt gang – en baskende rødspætte, som foden uforvarende havde trådt på.

Kasernen

Kongerigets navle var dog kasernen. At dømme efter det udvortes henligger den uforandret som i min barndom. Mon ikke den blev bygget omkring 1870 som et langlænget rækkehus for arbejdsfolk? På nær en lille malermester var det udelukkende småkårsfolk, som boede der. I halvfemserne ejedes Kasernen af P.W. Wulf, stormatadoren på Torvet.

Lejlighederne var små og beskedne. Fra gårdsiden kom den besøgende ind i en simpel med cementgulv belagt korridor, hvis bagerste ende tjente som kombineret køkken og bryggers. Herfra førte en dør ind til to små stuer, i hvis vægge der fandtes bindingsværk, som ikke ganske var væggelusefri. Ud til gaden kom man gennem en cementbelagt forstue, fælles for to og to lejligheder.

Vor fine stue vendte ud mod gaden. Det var ikke stort bevendt med finheden i dette halvfemsernes arbejderhjem. Kun et enkelt billede på væggen, en stubmølle malet på pap af Johannes, naboens søn, en fortrukken landstryger af en malersvend. Stuens anden pryd var et klædeskab fra mors ungpigedage, samt en kommode.



*Møllestræde. Murermester Malmros foran sit hus.
Bagved ses »Kasernen«, hvor Hans Sejersholt boede.*

Men muntert faldt sommermorgenens solskin ind over gulv og vægge. Mangen morgen trippede den lille dreng fra soveværelset ind i den af sol spillende stue og kiggede ud. Straks på den anden side af vejen lå engen, saftig grøn i farven og spættet med en hærskare af, hvad drengene kaldte »tusindpiger«. Ud mod noret endte engen i siv- og rørskov, hinsides vandet hævede Kongsnæs sin bakkeknode.

Tydeligt i mindet står en vakker søndag morgen. Mægtig vandkæmmet og iført en stribet bomuldsbluse stod jeg ved vinduet og henfaldt pludselig i forundring ved et sælsomt syn i engen.

»Mor, mor«, råbte jeg på uforfalsket falstersk, »der går en mand med hvi'e loer«.

Manden med de hvide lår viste sig at være vognmand Knudsen, der i lyse drejlsbukser røgtede sit lovlige kald og slog græs.

Præcis som gæstede jeg dem i går, erindrer jeg beboerne i Kasernen. Nabo til os boede bedstemoder, fra hvis køkken udgik en branket og bitter os, når hun brændte kaffebønner. Hendes nabo igen var Henrik Lydolph, med hvem hun havde fælles forstue. Af profession var Henrik murer og fra naturens hånd vel rigelig udstyret med nasallyde samt en utæmmelig tørst. Mangen en højlys eftermiddag stred Henrik sig ned mod Kasernen i stiv søgang.

Inde ved siden af boede hans broder Christian, der var sømand og sandgraver, fører af skuden »Skøn Anna«, en bøvet jagt, der sejlede som en træsko. Christian Lydolph var en høj, fredelig mand, der væsentligt levede på tørkost, øl og snaps. I sit brændeskur tømrede han sig en køje, hvortil han søgte, når Sofie var ham umild. I tidens løb kom hans formatrige næse til stedse mere at spille i det blålilla, og næppe 50 år gammel døde han.

Mor sagde, det var Sofies skyld, - det kunne jeg ikke forstå.

I det hvidkalkede hus i Kasernens søndre ende – hvor jeg i sin tid under Madam Blinkenberg's bestyrelse havde set dagens lys – holdt skipper Niels til. Niels var en fremtoning helt for sig selv, indfiltret i en slægt, hvis mørklødede stamme havde forgreninger både på Falster- og Mønskysten. Utvivlsomt randt der taterblod i deres årer, det har jeg forstået siden.

Drik og håndfaste aftampninger var just ikke nogen ukendt idræt for ungdom af skipperslægten. Hujende og overdådigt syngende drog Peder Skipper mangen aften ned gennem Møllegade med vaklende kompas mod Søborg. Gamle Huus, landbetjenten, som havde sin bolig i gaden, fandt det mest formålstjenligt at agere som Nelson, der satte kikkerten for det blinde øje. Huus observerede sjældent Peder.

Hvad Peders slægtning i Kasernen angik, da var Skipper Niels af statur en høj senestærk og smidig mand, der bevægede sig i en slags katte- eller panteragtig skridende gangart. Af væsen var han omgængelig og munter – og dertil en alvældig skytte, desværre af dem med kryb foran.

Mangen god gang hang der et dyr med hovedet nedad på gavlen ved hans dør. Der sagdes, at retfærdighedens vogtere vågede venligt over Niels, formedelst han leverede vildt til det borgmesterlige køkken.

I Østerskoven gik en drabelig hjort, som var skovens stolthed. Den skød Niels en vintemat, men hegnsmændene var ude, og han måtte stikke af.

Nogle aftener efter kom han igen i håb om at finde byttet urørt. Hjorten var der også, men gemt bag træer og buske lå funktionærer fra Fideikomiset parat til på et givet signal, at styrte sig over synderen.

Signalet kom også, men på en uventet måde, da Skovfoged Ritter (fortælles det) bankede sin pibe ud, så gnisterne føg.

I samme nu tog fanden ved Niels og de fik ham ikke.

Åndelige bevægelser - Afholdsmænd

Kasernen var unægtelig ikke et centrum for åndslivet. Noget har muligvis rørt sig oppe i byen, enkelte svage dønninger fra f.eks. Indre Mission? Jeg ved det ikke. Set fra Kasernens døre var det at være »hellig« nærmest en mentalitetsskavank, der gjorde at den pågældende måtte henregnes blandt de halvtossedede.

At en mand eller kone stempledtes som hellig, var nok til at kaste et blandet skær af beklagelse og skepsis over vedkommende.

Som nævnt var det imidlertid kun beskedne skulp, der rørte sig i åndslivets anedam. Så vidt jeg kan skønne, blev afholdsbevægelsen det første, der satte sindene i røre.

Datidens overmåde billige adgang til brændevin, øl og små sorte medførte et drikkeri af betydeligt omfang. Under disse forhold blev afholdsbevægelsen til stor velsignelse for mange hjem. Far blev et standhaftigt medlem trods adskillige drillerier på havnepladsen, når brændevinsflasken gik på omgang.

En afholdsmand, der spruttede af energi, var barber Mathiesen. Uforskyldt gav han i forbigående mig bange anelser, med hensyn til teknikkens farefulde muligheder. Den månedlige klipning af mit tætte

stride hår blev besørget med saks af onkel Hans, der i det civile liv var typograf. Imidlertid nåede en dag det rygte ned til den nedre ende af byen, at hos »barber Mathies« kunne man blive klippet på maskine. Eftersom jeg et eller andet sted havde set en maskine med svingende knive, der blev trukket med et håndsving og hjul (til at skære hakkelse?) gjorde jeg Mathies' maskine identisk med dette apparat og formodede, man liggende skulle stikke hovedet ind i maskinen gennem en lem, mens Mathies derpå drejede håndsvinget. Jeg var fast besluttet på at forsage dette teknikkens vidunder.

Foruden at være indehaver af 10-11 børn, randt der i Mathies' bryst en digterisk åre, som han uegennyttigt stillede i den gode sags tjeneste ved at begå en 5-akter: »Brændende kærlighed eller En strygestue på landet«, der propaganderede for afholdsbevægelsen.

Min meget gode ven Jens Peter, der vist er en af de få nulevende blandt det her nævnte galleri, ydmygede sig i Thalias tempeltjeneste ved at iklæde sig skikkelse af en gruelig deliriumsaspirant. Jens Peter gjorde det godt. Måske var jeg dog ingen uhildet kritiker, for i hans og Agnes lave hytte ved noret, stillede de gæstfrit min umådelige læsehunger ved hjælp af et, efter drengens mening, enestående skrift, der hed – »Revuen«.

Hendrik og Else

Afholdssagens venner kunne på deres felt godt finde på at drive nogen mission. Blandt dem, der modstod alle angreb, var Hendrik Lydolph. Han følte bestemt ikke et gran af husværelse ved tanken om at blive afholdsmand.

Imidlertid fik nogle i ånden særlig brændende apostle ham dog så langt, at han afgav løfte om at indmelde sig. Til dette formål udrustede de ham forhåbningsfuldt med den nødvendige mammon og en lille erkendtlighed.

Det var dog at udæske skæbnen. Undervejs op gennem byen strandede Henrik, vistnok i »Himmeriget«. Her var mange at byde farvel, inden han overgik til at nyt og bedre liv. Resultatet kan man tænke sig til.

På hjemturen krydsede Hendrik forbi en mand. Det var den glade giver. » Men Hendrik dog«. Hendrik svarede med vægt: Jeg var oppe og ville melde mig ind. Men så sad de kraft'nuse mig og var fulde alle sammen.

Også Good-templarene kom til byen og vandt proselytter. Som en hørrevind fløj det en dag fra køkkenet til køkkenet i Kasernen, at nu var Peder Skipper i Søborg blevet »total«. Verden sto' ikke længer!

Dengang havde vi just fået vores eget hus og boede lidt højere oppe i gaden, ved siden af bager Holm; huset ligger der endnu. (Det kostede 1600 kr. at bygge).

En middagsstund stod jeg på vor lille gårdsplads, da Else – Skipper Oles kone fra Søborg – kom anstigende med sin pakkekurv for at konsultere mor. Else, en noget bred matrone, havde tænkt på at indgå i Good-templarenes række, men der skulle vist vanskelige ceremonier til. I Søborg sagde de, at konerne skulle springe buk over tre nøgne mænd. Om Kesten troede det passede?

Mor beroligede vist nok Else. Og som det lattermilde menneske hun var, flød hun hen i munterhed da Else var gået.

Sommereftermiddage sad bedstemoder i den åbne forstuedør, hvorfra hun kunne se over til Letten og Mønaskysten, mens hun lappede sække for købmændene. For hver sæk fik hun vist et par ører, men arbejdsmændenes dagløn var også lav i halvfemserne. Bedstefar havde vist ikke mere end 6 kroner om ugen, samt noget af kosten i den købmandsgård, han arbejdede. Far gik som daglejer hos Wulff og tjente halvanden krone om dagen. Syvkløkkens ringen forkyndte afslutningen på arbejdsdagen om sommeren. Ned gennem Grønnegade kom Øl-Hendrik, Hans Jørgen Paaske, Far og de andre arbejdsmænd sindigt vandrende i deres tunge træsko og med madtejnen i hånden.

Om arbejderbevægelse eller fagforeninger hørte jeg ikke det mindste tale i mine barneår i Kasernen. Jævnligt derimod om »de store«. Dunkelt begreb jeg, at det var sådanne folk som Wulff og Trojel, gamle Boas med den sorte kalot, skolelærer Lindholm i Sparekassen, sagfører Ravnsgaard, borgmesteren, doktor Rostrup og præsten.

Det var de store, der styrede byen, gjorde det alfaderligt, men vist i grunden godt og med Wulff som magtens faste centrum. Det sidste røbes i et glimt gennem en lille begivenhed, som fik megen betydning for vort lille hjem. Da stillingen som rengøringskone på skolen blev ledig,

var der rift blandt arbejderkonerne om den; den officielt afgørende var Ravnsgaard, sagføreren, som sagdes at have en favorit.

Sådan lå landet, da mor, mens hun arbejdede i et lille anlæg ved havnepladsen, en dag fik inspektion af P.W.Wulff. Hun sagde da, at hun godt ville gøre rent på skolen, men hvordan hun skulle bære sig ad med at søge? God til at skrive var hun ikke.

Den høje spændstige og noget martialske udseende købmand sagde da: Det er Ravnsgaard der har med den sag at gøre, Kirsten. Men læg De nu riven og gå op til ham og sig, at hvis der skal skrives en ansøgning, vil jeg godt gøre det. Mor afleverede den besked til sagføreren, der straks erklærede, at det ikke var nødvendigt. Hun fik pladsen.

Småmandens ven

I halvfemserne havde altså ingen mand af arbejderklassen sæde i byrådet. Stubbekøbing talte som nævnt dengang 1600 sjæle, og når jeg nu i tanken ser ud over min barndomsby, må det nok erkendes, at kun få af dens daværende arbejdere turde anses for tjenlige til at bestride et byrådsmandat. Tanken lå dem i øvrigt næppe nær. I stedet kårede de sig en talsmand blandt den jævne del af »de store«, og valget faldt på pottemageren i den rummelige gård på det vestre hjørne af Farverstræde og Møllegade. Hans officielle navn var lervarefabrikant Hasforth-Larsen, det velbarberede brede ansigt med fippen mindede noget om en kats, over hans korthalsede korpus var udbredt meget ro og værdighed.

Pottemageren var småmandens ven. Det blev slået fast i de lave stuer. Ved byrådsvalg hed det, det samme. Pottemageren dokumenterede det selv. Hvert år når Hundredmandsforeningen holdt Juletræ på »Grønsund«, kom der fra ham en svingfuld kasse med julegaver – en spølkum til hver eneste unge. Og bedst som dansen gik om træet, trådte den værdige mand ind i salen, ledsaget af sønnen Robert i stivet matroskrave, og så fremførtes det årlige ritual. Med alarm blev der klappet af og påbudt stilhed. Søren Stenhugger, der bevæbnet med at langt hult rør hidtil havde varetaget udpustningen af nedbrændte lys og endnu var delvis ædru, holdt derpå tale, i hvilken han indskærpede de små barnlige sjæle og vordende vælgere, at her stod de over for småmandens ubestikkelige

ven.

Hvad man på Søren's opfordring råbte hurra på, og så gik dansen igen.

I skole

I 1896 fik en fuldkommen fuglefri barndom sin ende.

Fra Grønnegade kom min daglige vandring til at gå gennem »Rossings Stræde« og Møllegade op til den gamle skole på Torvet, ad hvis kølige flisegange jeg vandrede til frk. Vestergaard i første klasse. Hun vakte min undren ved sin røsts enorme styrke. En dag tog hun sig for at lære os at kende klokken, og efter endt kursus kom det store clou:

»Nu vil vi«, sa' hun frydefuldt, »sende en af jer ud på Torvet og se, hvad klokken er«.

Tavshed og groende ængstelse blandt de små lam. Pludseligt jubelskrig: »Det skal være... Hans«.

Forladt af guder og mennesker sjappede jeg modfaldent på de bare ben af sted over fliserækken med kurs mod yderdøren og åbnede den. Derovre hang kirkeuret og gloede dumt på mig – og jeg på det. Ikke med opbydelsen af al min forstand kunne jeg aflæse dets hemmeligheder.



Stubbekobing skole 1898. Lærerinden i døren er måske frk. Vestergaard

Midt i denne kvide hørtes den opmuntrende lyd af et par træsko, der kom klaprende oppe fra Søndergade. Indehaveren viste sig at være Arnold Ambus, smededrengen, og der udspandt sig nu følgende samtale:

Arnold (forbavset): Hva' står du der og glør efter?

Hans (lavmælt): Arnold, hva' er klokken?

Arnold (med et svip af et blik på sejerværket): Kva'ter i to.

Mens Arnold fløjtende fortsatte sin kurs, ilede en lige så skyldfri som lettet dreng tilbage til de ventende – og forkyndte det glade budskab.

HANS SEJERHOLT.

Hverdag og fest i den falsterske bondegård

Emil Hansen

Vi har tidligere bragt uddrag af Emil Hansens erindringer, nemlig i 1984 og 1988. Begge gange har det været barndomserindringer, så i år har vi valgt at bringe hans beskrivelse af hvordan det var at være tjenestekarl på en bondegård i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900'erne.

Når et tyende skulle flytte dengang, skulle det altid ske 1. maj eller 1. november. Jeg mødte på gården den 1. november 1895. Da jeg kom, fik jeg anvist et køretøj til at hente mit tøj med. Flyttelæsset bestod af et skab og en lille kiste, sko, støvler og træskostøvler. Da jeg havde fået dette ind i et stort kammer, hvori i der stod to senge og en træbænk, et temmelig langt brunmalet bord og en meget stor tøjrulle med mange kampesten i, var der ikke mere at gøre den dag før om aftenen, da der skulle sysles. Dette bestod i at vande hestene og bære strøelse ind. Dette skulle bruges, når vi kl. 9.00 fodrede hestene af.

Jeg gik så og så mig lidt om forskellige steder, men det blev jo tidligt mørkt. I hverdagsstuen var vi alle samlet: husbond og madmor, husbondens mor og en datter og en søn, en karl og en dreng samt to piger. Møblerne bestod af et langt brunmalet bord, en lang træbænk og en sofa med voksdugsbetræk. Den stod for bordenden, og der havde husbond sin plads, - i reglen sammen med sønnen, der gik i skole. Datteren var ældre. På bænken sad karlene. Der var også en af de rigtige gamle lænestole, i den sad bedstemor. Der var også en meget stor gammel bornholmer, der tikkede ustandseligt og så en stor kakkellov. I bordet var der to skuffer, der havde skeer, knive og gaffler deres plads. Der var også et temmelig stort spejl og et tobaksbord. På væggen hang et pibebræt med gamle sølvpiber og langpiber.

Da vi havde spist første aften, sagde husbond til os: "Nu må I ikke sidde

ude i kammeret om aftenen. I skal være her inde i stuen sammen med os, hvor der er lys og varme. I må ikke forlade gården uden min tilladelse, og får I lov, skal I være her igen kl. 21.00, for så skal porten lukkes.”

Den første morgen blev der kaldt kl. 5.30. Uret gik altid et kvarter for tidligt. Vi fik så tændt petroleumslygten, og da vi kom ud i stalden, skulle jeg strigle og børste hestene og lægge hjemmevævede dækkener på dem, hvorefter jeg skulle vande dem i et vandtrug, der stod ude i gården. Drengene skulle rense under hestene, og det undrede mig, at der ikke måtte bruges andet end en trægreb – én af dem, man ser på museum.

Da kl. var 6.00 blev vi kaldt ind, og vi fik kaffe med et stk. brunt sukker til. Så snart vi kom ud i stalden igen, mødte husbond iført et stort hørlærreds-forklæde med snip på. Vi skulle skære hakkelse, og det foregik med håndkraft. Der var 6 heste og to plage. Drengen fik ordre på at rense i kostalden. Da vi var færdige med hakkelsen, drev vandet af mig; husbonden proppede i maskinen, så jeg troede, den var revnet.

Så snart vi var færdige med det, skulle vi ind og have davre. Husbond satte sig i sofaen. Han spiste ikke davre sammen med os, han fik senere frokost kl. 8.00. Til davre fik vi hver en halv spiddet sild på en træbriks, og ovenpå kogt mælk og så meget rugbrød vi kunne spise. Der var altid rigeligt med smør og fedt, og vi smurte altid maden selv.

Om søndagen fik vi øllebrød i stedet for mælk.

På gården var det altid skik, at der skulle være afpløjet inden november, og af roer var der kun 2 tdr. land foderroer. De skulle også være kørt hjem og kulet ned inden november. Hver mark var indhegnet og havde en indkørsel, hvor der var gravet to solide egestolper ned med nr. på den ene. Disse blev brugt til at hænge et led på med hængsler, således at det altid var nemt at lukke op og i. Der var i alt 11 led, alle tjæret og med nr. på. Disse led blev sammen med alle mulige markredskaber kørt hjem og i hus inden november.

Dengang var der ikke de brændelsvanskeligheder som nu. Der var altid rigeligt med brænde i skovene, og altid var der skovauktioner, så folk kunne købe, hvad de ville, og få det hjem og lavet til inden jul. Blev der købt for 50 kr., og dertil to læs tørv a 10 kr., så var der rigeligt til et år.

Inden vi var færdige med davren, begyndte det at lysne udenfor, og så kørte vi i skoven med to vogne. Dengang var der noget i risbunkerne.

Der var store stænger imellem, og klovbrændet og fagot var meget større brænde end nu. Knippel var der ikke, det blev lagt i risbunkerne. Da vi kom hjem, skulle vi ind og have ”kl. 10” som bestod af rugbrød og hver et stykke sigtebrød. Der var smør, fedt og kød eller hjemmelavet spegepølse, ost og et krus øl. Så læssede vi brændet af og skilte det store fra det mindste, dét der skulle saves i én bunke, og riset, der skulle hugges med økse, i en anden.

Præcis kl. 12 skulle vi ind og spise til middag. Middagen bestod altid af to retter mad. Husbond sad for bordenden, og hvis ikke maden stod på bordet, når Bornholmeruret slog tolv, var det ikke godt at være madmor. Det er heller uden ganske få gange, jeg erindrer, at dette er sket gennem de mange år. Om vinteren var der ikke noget, der hed fri efter middagen, vi begyndte at arbejde straks efter. Om eftermiddagen begyndte vi at save det største brænde med håndsav, og fortsatte til mørket begyndte at sænke sig. Så gik vi ind, tændte lygterne og syslede under kreaturerne på samme måde som om morgenen.

Kl. 6.00 fik vi midaften, der bestod af en varm ret først. Det var gerne kartofler med løgsovs og stegt flæsk, hvidkål med kogt flæsk, eller pandekage. Enkelte gange fik vi tørrede kogte pærer med flæsk til. Det var sjældent der blev købt noget af slagteren, det meste vi fik, var egen produktion. Bordet var dækket med det samme, som vi fik til ”kl. 10”, og ovenpå fik vi en kop te. Husbond lagde altid mærke til Bornholmeren, og når kl. var 9.00, brød vi op, gik ud for at fodre hestene af, tog dækkenerne af dem og strøede et godt lag halm under dem. Inden vi forlod stuen, bød vi alle hverandre godnat.

I vore dage, aner en husbond ikke, hvor tyndet opholder sig fra den tid, de har spist, til næste morgen. Den gang var det anderledes. Vi var alle samlet i stuen og sad og talte om alt muligt. Læsning var der ikke meget af, der var den daglige avis og så Familie Journalen.

På gården var det skik, at der skulle knejse to store, runde brændestabler inden jul. De skulle stå som pyramider, og der måtte ikke være en pukkel på dem. Jeg skulle stable den første, og nu var det godt, at jeg havde prøvet det før, og den blev også godkendt. Den yngre karl skulle også stable én, men inden han var færdig, kom der en pukkel på den, og da husbond så det, satte han sin brede ryg til, og det hele væltede med et brag. Siden den tid havde jeg æren af at udføre dette arbejde i mange år.

November og december gik gerne med at ordne brænde. Vi ryddede også gerne nogle pile, som der var mange af dengang. Hvert år blev der også taget et stykke gærde op, og det skulle køres hjem i hus, for senere at blive brugt i komfuret og i vaskekedlen. I bageovnen lå der altid en halv snes halmviske. Når pigerne kom op om morgenen, tog de en halmvisk og lagde gærdebrændet ovenpå, og så kunne kaffekedlen hurtigt komme til at koge.

December måned var travl for madmor. Der skulle først holdes storvask, der skulle brygges gammelt øl, der skulle bages og slagtes både gris og lam, og der skulle gøres hovedrent alle vegne.

I bryggerset stod en stor vask, hvori der blev vasket op, og så var der et stort bord, og to store kobberkedler. Disse gav vel nok pigerne meget hårdt arbejde, de blev nemlig skuret, for hver gang de blev brugt. De blev gnedet og pudset, så de var fuldstændigt blanke.

Gulvet i bryggerset bestod af brosten. Der var også en arne og bag denne stod der en stor bageovn. I køkkenet var det nedgang til en kælder. Dernede lå to store ankre til drikke, der blev brugt til hverdag. Når der blev brygget gammel øl, blev der malet 100 pund malt, og det første vand, der løb igennem malt og humle, blev fyldt i den ene store tønde. Når den var fyldt, blev den spunset godt til, og der blev lagt et godt lag ler ovenpå. Der lå det så, til vi begyndte at slå græs til hø i juni måned. Om madmors gammelt-øl gik der ry langt omkring. Når der blev taget hul på en tønde, og kruset var halvfyldt, stod skummet helt op til kanten af kruset. Når tøndens var fyldt, blev der slået et nyt hold vand i karret, og når det havde stået og trukket, kom det ned i ankrene. Dette skete dog først dagen efter – både med gammelt-øl og hverdags drikke. Om aftenen inden madmor gik i seng, satte hun gær på det hele, og skummede så gæren af næste morgen. Så skulle vi altid smage på det, og hvor var hun glad, når det rigtigt lykkedes.

Da Damp-tærskværket holdt sit indtog.

Husbond havde i kompagniskab med to gårdejere i Horreby købt et af de store damptærskværker, der blev trukket af et lokomobil, og med dette blev alt kornet tærsket. I de dage, det varede, var vi mange folk på gården, og det kan nok være, at det gik ud over det gamle øl. Alle fik de kosten på gården.

Efter en sådan uges tærskning, var der meget at rømme op alle steder, det flød med halm, strå, avner og støv overalt. Vi blev færdige med at tærske til middag, men alle folkene blev der og hjalp til. Der var to koner, som blev sat til at feje gården, men de glemte at komme ind i hjørnerne. Så kom husbond og sagde til dem:” Plejer I at feje jeres stuer på denne måde? Jeg troede dog, at når jeg satte jer til at feje min gård, fik I det gjort rigtigt”.

Når kornet var fjernet fra marken, mødte koner og børn og samlede aks, og mange af dem fik samlet 2 tdr. korn til deres høns eller gris. Markerne blev skrællepløjet og fik samme behandling som nu.



Tærskværk drevet af lokomobil. Her hos Hjulmand i Aastrup.

Der var meget vildt dengang, og det var en stor dag, når der mødte en 5-6 jægere. Det var især harer og agerhøns, der var ingen fasaner.

En af de farligste husdyr, vi havde, var en gammel vædder. Og det måtte en af jægerne sande. Fårene gik løs i mosen, og jægeren krøb over gærdet ind til mosen. Da han kom midt ud på engen, opdagede vædderen ham, og det varede kun et øjeblik, inden den nåede ham. Han fik et ordentligt stød bagi, og så skreg han og løb, alt hvad han kunne. Men vædderen var stadig efter ham, og inden han slap over gærdet, fik han endnu et stød

bagi, så han ømmede sig længe efter.

Husbond var sognefoged og i bestyrelsen for Horreby Andelsmejeri og havde flere andre tillidsposter og kom således i berøring med mange mennesker. Der var også megen selskabelighed. Det førte alt sammen med sig, at han var meget borte. Han kom altid meget flot frem, da han havde nogle dejlige smukke heste, både lette og tunge. Der var ikke tale om, at han kørte ud før vogn og seletøj og hest var rene. Der var især en hel hvid hest, som han yndede at køre med, og hvor har jeg brugt megen grøn sæbe på den. Skulle de til selskab, blev der altid spændt to mørkebrune lette heste for en plydsbetrukken charabanc. Der var sølvpletteret seletøj til både én- og tospænder. Bidslerne blev spændt ud, hver gang de var brugt, og pudset. Når de havde været borte og kom sent hjem om natten, smed han bare linerne på ryggen af hestene og kaldte på os. Så måtte vi op og spænde fra. Det var ”hyggeligt” en vinternat!

Husbond var meget interesseret i både heste- og kvægavl. Der var altid to jyske følhopper, og altid held med dem, så han solgte mange føl og plage til høje priser. Ude i den store forstue hang mange præmieskilte for både heste og tyre fra dyrskuerne.

I det daglige var han både streng og bydende, konservativ til fingerspidserne. Han sagde aldrig, om vi ville gøre det og det. Nej, han sagde, ”Du skal!” og hvor kan det ord ”skal” ofte gøre indvirkning.

En sjælden evne havde han til at se, om folk var kommet uforskyldt i nød eller ej, og var de kommet det uforskyldt, gik de ikke forgæves til ham. Han indprentede os altid, at ethvert arbejde skulle udføres rigtigt, så der var glæde ved det, når det var færdigt.

Lige ved gården ligger en gammel gårdsplads, og det var bestemt hvor aftægtshuset skulle ligge. Men pludselig en middag blev han syg, og han levede ikke mere end én dag efter. Han døde 25. oktober 1912, 69 år gammel. Det var lige i de dage, da der blev lagt elektriske ledninger ind på gården.

I et hvert hjem spiller det en rolle, hvordan madmor administrerer alt hver eneste dag, så intet går til spilde. Og det er hende, der skal sørge for, at der er rent og pænt alle steder. Hun skal også passe, at både tøjet, strømperne og fodtøjet er i orden, og det er hende, der skal sørge for, at maden altid præcist står på bordet.

Mere flittigt og dygtigt menneske end madmor skal der ledes længe efter,

og hun havde en stor omhu for os alle. Hun sagde ofte: ” I skal arbejde, men det kan I ikke, uden at I får noget god mad”. – Hvor kunne hun tage sig af en nykonfirmeret pige, der kom fra et fattigt hjem og ikke var vant til noget. Hun kunne hurtigt lære hende både at strikke og at lappe sit tøj. Hun var høflig i sine udtalelser, men sjuskeri tålte hun ikke.

Der var meget fjerkræ på gården, både høns og ænder, og dem sørgede madmor også for. Der var to prydhaver og en køkkenhave til gården. Madmor var en stor blomsterelsker, og havde mange sjældne buske og blomster. Sidst i februar blev tidlige kartofler hængt op i kostalden i små kasser, så spirede de hurtigt, og så snart jorden var til det, blev de lagt. Der var tre græsplæner, som det var mit arbejde at slå med le, og det fik jeg altid lidt ekstra for. Senere i livet har jeg ofte fået en sludder med piger, som havde tjent under hende, og flere af dem har sagt, at alt det hun lærte dem, har været dem til megen nytte.

Efter 23 års arbejde i familiens tjeneste, tog Emil Hansen sin afsked, og at det skete i bedste forståelse mellem dem, fremgår af hans efterskrift, hvori han skriver: Det var en stor glæde efter så mange års slid og slæb på ét sted, at mærke det blive påskønnet. Og det fik jeg senere, som gift, mange beviser på fra husbondens datter og hendes mand i Tunnerup. Hvert eneste år blev vi inviteret derned om sommeren og hvert år til høstgilde. De har også kørt for os i bil – både til Gedser, Ålborg og mange andre steder.

Min farmors hus.

Barndomserindringer fra besøg i Stubbekøbing af Jytte Klüver-Jensen, Moseby

Der ligger et pænt velholdt gult hus på Nykøbingsvej nr. 4 i Stubbekøbing, her bor i dag malermester N.J. Larsen. Da jeg var barn, boede der også en malermester, nemlig min farfar, Anders Ove Rasmussen.

Når jeg nu går omkring i Stubbekøbing, det være sig i bykernen, ved havnen eller i anlægget - dukker der barndomsminder op - minder fra den tid hvor jeg som københavnerpige besøgte min farfar og farmor på Nykøbingvej.



Malermester Ove Rasmussens ejendom Nykøbingvej 4

Min farfar som stammede fra en gårdmandsslægt fra Tommerup på Fyn, valgte landbruget fra, blev udlært som maler, slog sig ned i Stubbekøbing i året 1900 og startede sin malervirksomhed på Nykøbingvej. Han blev meget aktiv indenfor byens erhvervsliv og var i en årrække forstander på teknisk skole - han var også foregangsmand indenfor autolakering - blev en af de første i Danmark der kunne udføre dette. Farfar gik meget op i biler og kørte altid selv i en af de nyeste modeller.

Min farmor var skomagerdatter fra Stubbekøbing - hun var "kommet galt af sted" og da den udlagte barnefader døde inden barnets fødsel - bragte hun en datter med ind i ægteskabet med min farfar. Min faster var - som jeg husker - et kapitel helt for sig selv - det mest sure menneske man kan tænke sig - hun blev senere gift med en velhavende boghandler i Stege som imidlertid hængte sig på deres loft (hvilket man absolut ikke kunne fortænke ham i). Jeg har senere hørt fra nogle af hendes gamle bekendte, at hun var en meget flink dame - det måtte være, når hun opholdt sig uden for familien !

Min far blev født i 1903 - og han fortalte ofte om sine barndoms- og ungdomsår i Stubbekøbing bl.a. om baller i "Skovpavillonen". Han havde ikke lyst til at "svinge malerpenslen", så efter endt skolegang drog han til København, hvor han blev udlært inden for "manufaktur". Her mødte han så min mor og de blev gift i 1930. Jeg selv så dagens lys i 1935 - så det jeg husker fra barndommens besøg i Stubbekøbing må være fra sidst i trediverne til sidst i fyrrene.

Alene på grund af afstanden fra København til Falster og datidens transportmuligheder - blev besøgene kun med "jævne" mellemrum, men desto større var forventningens glæde, når et besøg nærmede sig. Dagene op til et sådant besøg sneglede sig af sted og ville

ingen ende tage. Nu om dage ville børn nok ikke blive imponeret over en sådan udflugt, men børn af den tid var jo ikke forvænt med oplevelser, sådan som de er det i dag, men for mig var det som et besøg i en anden verden.

Endelig oprandt den store dag, hvor man blev iført sit nyeste og pæneste tøj. Min mor vaskede og strøg til den store guldmedalje, inden vi skulle rejse, for farmors falkeblik så selv den mindste plet eller fold på tøjet. Lige efter at jeg blev født fik min far sin egen forretning, ikke manufaktur, men vin og tobak. Vi kunne ikke tage af sted om lørdagen før han havde lukket butikken, (men heldigvis var der jo også jul, påske og pinse, hvor der var flere fridage) men så gik turen også direkte til banegården. Togturen var også spændende, når man til daglig levede sit liv i Københavns gader mellem høje huse.

Ved ankomsten til Nr. Alslev station stod min farfar og ventede med bilen, han var en stor og kraftig mand med mørkt tætklippet hår og skæg. Han var selvfølgelig iført habit med vest, hat og frakke, man forlod nemlig ikke hjemmet uden at være standsmæssig påklædt. Han var en meget autoritær person - jeg var lidt bange for ham .

Hjemme på Nykøbingvej ventede farmor. Hun var en lille og meget spinkel dame med håret stramt redt tilbage og samlet i en knold i nakken. Hun var altid iført en fodlang, langærmet og meget højhalset kjole. Jeg mindes aldrig at have set hendes hals, arme eller ben.

Hjemmet var som altid pletfrit, der fandtes ikke et støvgran, alt var pudset og poleret. Hver dag kom fru Anthonsen og gjorde rent overalt - bl.a. blev trappen til 1. sal daglig bonet og messingskinnerne pudset - ligesom køkkenborde og - gulv også blev skuret hver dag.

Når vi havde fået overtøjet af og vasket hænder, det sidste var meget vigtigt, blev der sagt, at middagen var serveret. Så gik vi ind i spisestuen, som var lidt mørk, idet den vendte ud til bagsiden af huset. Bordet var dækket med en snehvid damaskdug, ditto servietter, blankpudsede sølvlysestager og fine tallerkner. Menuen var altid den samme, hønsekødssuppe og hønsekød med flødepeberrods sauce . Dette blev serveret af fru Anthonsen, som fik sit daglige rengøringsjob forlænget med adskillige timer, når vi kom på besøg.

Jeg vidste, at farfar ikke tolererede, at børn talte ved middagsbordet, så jeg passede meget på at overholde denne regel, selv om det var svært.

Jeg måtte heller ikke løbe rundt i huset, men skulle sidde pænt på en stol i den fine stue og tale med farmor, indtil jeg skulle i seng. Jeg sov i min fars gamle værelse under en tung dyne med noget meget stift og hvidt betræk. Der var hæklet mellemværk både på dynen og hovedpuden, så man havde mønster på kinderne om morgenen.

Om søndagen var der to obligatoriske punkter på dagsordenen - det ene var et besøg på kirkegården (hvor en meget vigtig ting var at se, hvorledes de andre i byen passede deres gravsteder). Det andet punkt var en spadseretur i Anlægget, her som altid iført frakke, hat og handsker. Vi besøgte også den føromtalte fester. Hvis vi var i byen i flere dage tog farmor mig ofte med på visit hos nogle af byens damer, og medens damerne drak kaffe, blev jeg trakteret med kager og sodavand. Om sommeren gik søndagsturen ofte til "Pomle" i farfars blankpolerede bil.

Det var meget vigtigt for min farmor, at hendes hus og have var perfekt, - der skulle ikke være noget at "tale" om i byen. Jeg kan huske, at vi en gang sad i bilen og farfar havde startet motoren, "Stop!" sagde min farmor, hun havde set at lysedugen på verandaen

(en sådan var der på huset dengang) ikke lå som den skulle ! - hvad kunne folk ikke tænke! Ud steg farmor - dugen blev rettet og bilen kunne startes op igen.

Søndagsmiddagen bestod altid af flæskesteg med sprød svær med diverse hjemmelavet tilbehør og citronfromage med flødeskum inden turen igen gik tilbage til København.

Min farfars malerforretning var en virksomhed med mange svende der arbejdede over hele byen - en sjov lille frekvens kan ses i den gamle Stubbekøbing film - her ses min farfar sende svendene af sted med malerbøtter, pensler og tapet - på cykel ! (det var jo under krigen at filmen blev optaget).

Det er en glæde - og det ville det også være for min farmor, at se hvordan Nykøbingvej nr. 4 tager sig ud “nu om dage”.

Malerens hus rummer for mig mange minder om en svunden og meget anderledes tid!

Livet på Hjortebjerg

Mælkebøttebørn

Anne Lützhöft.

Mælkebøttebørn er titlen på en bog, som Anne Lützhöft udgav i 2006 på forlaget Mellemsgaard.

Anne Lützhöft skriver bl.a. i sit forord:

Mælkebøtten er en ualmindelig livskraftig plante med mange gode egenskaber. Den regnes for en af vore de vigtigste danske lægeurter. Den kan vokse alle steder, skyder gerne op gennem asfalt, tager næring i mager jord og ofte i barske og kolde omgivelser. Løvetand er et andet ord for mælkebøtte, en blomst, hvor både løven og blomsten står for styrke og udholdenhed.

Bogen indeholder 13 beretninger om oplevelsen ved, at vokse op udenfor hjemmet, og vi har valgt at bringe et uddrag af Sonja Petersens historie.

Sonja Petersen er født i 1960 i København, men tilbragte 6 år, fra hun var 12 år til hun blev 18 år, på Hjortebjerg Børnehjem i Karleby

Hvis jeg ikke husker meget forkert, blev jeg hentet hjemme hos min mor og far primo august 1972. Jeg var lige blevet 12 år, og jeg havde sommerferie.

Der kom to for mig ukendte personer på besøg. De ville køre en tur med mig, troede jeg.

I mine barneøjne kørte vi en meget lang tur og langt ud på landet, indtil vi gjorde et stop i en lille by ved navn Karleby. Her fik jeg vide, at jeg skulle bo, og at hjemmet hed: "Hjortebjerg".

Jeg vidste ikke hvorfor jeg skulle bo dér. Jeg vidste heller ikke, hvorfor jeg ikke måtte bo hjemme hos min mor og far.

De to fremmede personer, som havde hentet mig, kørte igen efterladende mig på et ukendt sted. Jeg kan stadig se mig selv stå lille og forsagt uden at vide, hvor i alverden jeg var.

Hjortebjerg var et lille børnehjem med plads til mellem elleve og tretten unge mennesker. Det var idyllisk beliggende ved en lille landsby, tæt ved skov og strand.

Jeg blev pænt modtaget af nogle fremmede personer, som senere hen skulle få stor betydning for mig. De blev mine "forældre".

Jeg skulle dele værelse med to andre piger ved starten af mit ophold, senere boede jeg på tomandsstue.



Hjortebjerg omkring 1960

I de første to år af min anbringelsestid var det er forstanderpar ved navn Olsen, som ledede hjemmet. De var strenge, men også søde og retfærdige. Strengheden var sikkert en nødvendighed, idet de havde med en flok unge mennesker at gøre.

Vi gik på en almindelig folkeskole henholdsvis Horbelev Skole og

Møllebakke Skole, der lå i en afstand af tre kilometer. Om sommeren cyklede vi i skole, og om vinteren blev vi hentet af en skolebus.

På Hjortebjerg skulle alle være i besiddelse af en cykel. Jeg kan huske, at jeg var meget lille af min alder, da jeg ankom til Hjemmet, og at man ikke havde en cykel, der passede til min størrelse, dette betød, at der skulle købes en ny cykel til mig. Rød. Jeg var stolt som paven. Tænk at få en helt ny cykel, det havde jeg aldrig prøvet at få før.

Skematisk forløb dagen på Hjortebjerg således:

Vi blev vækket kl. 6.30.

Klokken 07.00 var der morgenmad, hvor vi foruden at spise også skulle smøre vores daglige madpakke.

Kl. 07.30 startede skoledagen.

Når vi fik fri fra skole og igen var hjemme, stod der altid noget eftermiddagsmad på et rullebord parat til os. Det bestod af lidt drikkeelse og en kage.

Kl. 17.30 fik vi aftensmad, der altid bestod af to retter.

Kl. 18.30 var det lektietid, hvor vi i sagens natur klarede vore lektier. Havde vi ingen for, skulle vi alligevel blive på vores værelser. Havde vi problemer med vore opgaver, var det altid hjælp at få.

Kl. 20.00 fik vi aftenkaffe, the eller noget andet drikkeelse med lidt brød til, hvorefter vi hyggede os sammen, indtil vi klokken 22.00 sagde godnat og gik i seng.

I forstanderparrets tid på Hjortebjerg, sad forstanderen altid på en stol lige overfor trappen og passede på, at ingen forlod deres værelser efter, at der var blevet sagt godnat. Hvor mange timer han sad der på stolen og vogtede, ved jeg ikke.

Heldigvis blev dette ændret, da han og hans kone flyttede for at nyde deres pensionisttilværelse sammen.

Hver torsdag var det lommpenedag. Vi fik pengene i en lille fin fløjlspose. Jeg fik 10 kroner, de der var ældre fik lidt mere. Jeg var stolt, når jeg havde fået min pengepose, for jeg havde aldrig haft så mange penge før, og så måtte jeg endda bruge dem til lige, hvad jeg ville. Som regel cyklede jeg ned til slikmutter inde i byen og købte slik for alle mine penge. Senere hen lærte jeg dog ikke at bruge dem alle på en gang.

Da jeg kom på Hjortebjerg, var jeg vådligger. Jeg kan huske, at jeg i starten skyndte mig at rede min seng, så det ikke blev opdaget. Det skulle dog vise sig, at det ikke var nødvendigt for mig at skjule det, da det ikke gav sig udslag i nogen form for afstraffelse. Så vidt jeg husker, ophørte jeg med at være vådligger efter et halvt års tid.

Hver anden weekend skulle jeg hjem til min mor og far.

I begyndelsen var jeg glad for at komme hjem, for jeg savnede min mor og far. Jeg forstod stadig ikke, hvorfor jeg ikke måtte bo derhjemme hos dem – de var mit netværk.

Det skulle dog vise sig, at det netværk som min mor og far udgjorde for mig langsomt blev forringet. Ganske langsomt mistede jeg kontakten med dem og mine søskende. Desuden gik det gradvist op for mig, at jeg på Hjortebjerg fik min behovspyramide tilfredsstillet, og at jeg fik den tid og opmærksomhed, jeg nu engang krævede uden at blive afvist. Hjemme hos min mor og far fik jeg godt nok også mad, men tit og ofte var det kun én gang om dagen, fordi min far og senere også min mor drak pengene op. Hvis jeg havde behov for trøst, leg eller bare hygge, blev jeg næsten altid afvist af dem, som de sagde: ” Det er du alt for stor til ” eller ”vis nu du er den ældste”. Jeg var trods alt kun tolv år, da jeg boede hjemme og havde behov for opmærksomhed og interesse.

I de seks år jeg boede på Hjortebjerg kom min far og besøgte mig én gang. Min mor kom aldrig. Jeg ved ikke hvorfor og har aldrig fået en forklaring på det.

De første to år på Hjortebjerg var hjemmet under ledelse af forstanderparret. Jeg opnåede aldrig at få et nært forhold til hverken manden eller konen, men jeg kan huske, at jeg respekterede dem, som de ledere de var.

Omkring de daglige gøremål havde vi pligter, som vi skulle overholde. Vores tøj skulle vi selv stryge efter vaske, og én gang om ugen skulle vi vaske op efter aftensmaden. Der foruden skulle vi en bestemt dag i ugen rengøre vores værelser.

Hvis vi ønskede at tjene lidt ekstra lommepenge, tilbød man os forskellige gøremål uden for huset. Det kunne være en græsplæne, der skulle slås,

vinduerne i gymnastiksalen, der skulle pudses eller lidt ukrudstlugning i haven. Der var mange muligheder for at få lidt ekstra lommepege i sin fløjlspose,
- og det var helt frivilligt.

Som tiden gik, blev jeg mere og mere glad for at bo på Hjortebjerg. De weekender, hvor jeg skulle hjem til min mor og far, brød jeg mig mindre og mindre om, men da Hjortebjerg lukkede hver anden weekend, havde jeg ikke noget valg.

En gang om ugen eller også var det måneden, havde vi elevmøde. Her kunne vi fremkomme med forskellige forslag, som vi gerne ville have lavet om på eller bare drøftet igennem. Jeg mindes et godt beboersammenhold. Vi holdt næsten altid sammen. Hvis der var ugler i mosen, eller vi ville lave unoder, var vi enige om det. De der ikke ønskede at deltage sladrede som regel aldrig om os til "de voksne", som vi kaldte dem.

En gang om året, Skærtorsdag, tog vi på Hjortebjergtur, hvor udflugten altid gik til Møns klint. Det var hyggelige ture, mindes jeg.

Det var kun piger fra København, der kunne blive anbragt på Hjortebjerg – det blev senere ændret – det brød landsbyboerne sig ikke om. Vi var for dem bare en flok uvorne unger fra København, så velkommen følte vi os ikke. Deres børn derimod, som vi gik i skole sammen med, havde vi ingen problemer med, de kom på besøg hos os som vore gæster.

Da forstanderparret i 1974 gik på pension, skete der kæmpestore forandringer. Det havde tidligere været et rent pigehjem, nu blev der pludselig også anbragt drenge, og selv børn fra omegnen kunne komme på Hjortebjerg. Desuden kom der mere pædagogik ind i hverdagen, og de weekender hvor Hjortebjerg plejede at holde lukket blev helt afskaffet.

Der foruden udvidede man hjemmet med flere pladser, idet man inddrog forstanderboligen til beboelse for unge mennesker. Jeg erindrer ikke helt præcist hvor mange, men jeg mener, at der blev plads til mellem atten og tyve unge, men set på verdensplan var det stadig et lille sted.

Jeg startede på Horbelev skole, hvor jeg gik i tre år, derefter flyttede jeg til Møllebakkeskolen, hvor jeg gik de sidste tre år. Jeg havde en god

skolegang, og jeg kunne lide at gå på begge skoler. Jeg havde mange skolevenner uden for Hjortebjerg, som jeg besøgte, og som besøgte mig. Jo! Min tid i folkeskolen har jeg kun gode minder om.

Fra Hjortebjerg blev jeg sendt på feriekoloni. Det var en kristen koloni ved navn: Bøtø Feriekoloni, som lå i Marienlyst. Jeg husker ikke præcis, hvor mange gange jeg var der. Jeg spekulerer sommetider på, om det var fordi, at man ikke ønskede, at jeg skulle hjem til min mor og far. Jeg ved det ikke, men tanken er nærliggende.

På et tidspunkt fandt pædagogerne frem til en familie, som også fik betydning for mig. De boede langt inde i en skov. Manden var skovhugger, og konen var kokekone. Hun arbejdede hver sommer på en feriekoloni som madmor. Der kom to hold københavnske børn, som blev på denne koloni i tre uger ad gangen. Stedet hed Abildvig og lå inde i skoven tæt ved stranden ikke langt fra mine reserveforældre, som jeg senere betragtede dem som. På et tidspunkt fik jeg et feriejob på kolonien.

Tre år efter sluttede dette kapitel i mit liv. Jeg var blevet 18 år den sidste sommer, jeg var der, og kontakten med dem ebbede lige så stille ud. Tre dejlige og gode år havde jeg tilbragt sammen med dem, og jeg havde nydt de mange weekender hos dem.

Mit liv

Osvald Hansen

Osvald Hansen var 87 år, da han i julen 2003 fik bogen “Mit liv”, en bog med blanke sider, som han selv skulle udfylde.

Osvald Hansen skrev beretningen om sit og familiens liv til sine børn og måske især til sine børnebørn.

Da han afleverede historien til Lokalhistorisk Arkiv, fik vi lov til at bringe den hel eller i uddrag i årsskrifterne. I 2005 bragte vi afsnittet om at være karl eller pige på en gård, og i år har vi så valgt at bringe selve erindringsdelen med få udeladelser.

Min oprindelse.

Jeg er født den 11. marts 1917 i Særslev Øster, Horbelev Kommune. Jeg har kun en søster Astrid, der er 13 måneder yngre end mig, der er vist nok tale om en 3 – 4 dødfødte børn efter os, men det er noget, der ikke er talt om. Jeg mener at kunne huske lidt om den sidste. Mor var på sygehuset, og vi var sammen med far ude at hente en lille hvid kiste, gjorde holdt ved kirken i Horbelev, der var en mand i noget langt sort tøj, og kisten blev sat ned på jorden, det hele står kun dunkelt for mig.

Astrid og jeg er nærmest vokset op som tvillinger, der var kun de 13 måneder mellem os, og Astrid var nok mere fremmelig end jeg.

Vi har sikkert leget og haft det godt. En ting kan jeg huske, en nabo havde fået lov at tappe lidt tjære af en tønde der stod på loen (så vi ikke kunne nå den), men glemt at rejse tøndens op, så vi tappede tjære, og var godt syltede ind, da far og mor kom hjem fra marken. Pletten på gulvet kunne ses, indtil vi for mange år siden fik støbt nyt gulv.

Bedstemor og bedstefar.

Fars forældre boede i et lille gammelt hus i Skjoldrup, ja vi vil nok kalde det en rønne, der var en meget stor have til, hvor der foruden grøntsager blev dyrket lidt korn og roer til høns og gris. Bedstefar arbejdede i mange år på skovriddergården "Herslebslund". Bedstemor gik ud og hjalp til med slagting, og lavede mad til gilder. De fik 6 børn, de ældste kom ud at tjene før de blev konfirmeret. Far kom hos A.J. Larsen i Skjoldrup, her havde han det godt, men måtte jo af og til forsømme skolen, så vi har aldrig fået lov til at blive fra skole for at hjælpe til i høst eller roer, vores skole skulle vi passe.

Jeg kan kun huske mine bedsteforældre som gamle. De fik deres aldersrente, naboerne hentede deres brænde hjem fra skoven om vinteren, der var altid drønende varmt.

"Folketidende" var daglig gæst. Først blev den læst, så blev den brugt som borddug til daglig, nogle klippet i sirlige mønstre til hyldepapir i køkken og spisekammer, eller som underlag for strandsand i bedstefars spytbakke, der stod bag kakkelovnen, eller den endte i sirlige firkanter i det lille hus bag i haven.

Bedstefars eneste luksus, var hans kaffeknægt søndag formiddag. Det skete at Astrid og jeg lå hos dem om natten, det har nok været når vores mor skulle barsle! Det var festligt, deres senge var fyldt med store dyner, det var næsten som at bestige et bjerg. Selv om vi måske vil synes det var en fattig tilværelse, tror jeg de var glade for deres liv og tilværelse. De nåede dog også at holde guldbryllup. Det var en stor og festlig dag. Alle naboerne mødte op til frokost, næsten flere end der kunne være. Om aftenen gav beboerne i Skjoldrup en fest i Horbelev Forsamlingsbygning, med kaffebord, musik og dans.

Jeg husker min bedstefar som en lille rund og gemytlig mand, altid kaldet "Øbo". Bedstemor "Ana Øbo" var nok lidt højere, slank og en bestemt dame. Hvor meget hun havde gået i skole, ved jeg ikke, men hun havde en meget flot håndskrift, vi fik altid nogle fine, velskrevne kort til jul og fødselsdage.

Far og mor.

Hvordan lærte far og mor hinanden at kende. Far kom jo hos A.J. Larsen som 10-årig og blev nogle år efter konfirmationen, kom så hos Hanne og

Peter Lise i Sdr. Grimmelstrup, her blev han så i 17½ år, kun afbrudt af soldatertiden. Så længe, at han i mange år blev kaldt "Lises Jens". Mor kom så, efter forskellige pladser, til at tjene på nabogården, så er der nok gået "ild" i den gamle ungkarl; far var 38 år, da de blev gift. De nåede at holde sølvbryllup i 1941, men mor var tidligt blevet svagelig og syg, og døde februar 1942.

Far og mor blev gift den 19. april 1916, de købte ejendommen og overtog den 1. april 1916 matrikelnr. 6g Særslev på 15 tdr. land.

Ejendommen var en udstykning af Særslev Skovgård, der brændte 1902, og hvor jorden så blev udstykket i 4 ejendomme på 35 – 32 – 18 og 15 tdr. land. Det gjorde man dengang, nu er det jo sammenlægning og stordrift der gælder.

De 15 tdr. land blev købt af ægteparret Skytte, der så byggede husene, noget gammeldags indrettede, men de står der stadig. Jorden er nu solgt fra. Prisen, dengang far købte, var 27 000 kr. Det gamle skøde er indleveret på Lokalhistorisk Arkiv i Stubbekøbing.



Ejendommen Særslev Øster 6 omkring 1950

Som fortalt, er jeg født, og har haft mit virke i Særslev Øster, dog med forskellige afbrydelser. Vejen går fra den gamle landevej – nu Grønsundsvej – mod øst til ”Lisegård”, efter vi for nogle år siden fik vejnavne og husnumre overalt fortsætter den til ”Tresnippen” ved Moseby. På den gamle vej var 2 huse og 11 ejendomme med jord til, fra 3 tdr. land og 36 tdr. land for de største.

Den sidste gård på den gamle ”Særslev Østervej” hedder ”Lisegård”. Her boede 3 ugifte søskende, vistnok 3 lidt særprægede personer, gården var meget gammel, dog havde de traktor, for hestene måtte ikke bestille noget, men de glemte at bruge den. Hjalmar havde en ”Norton” motorcykel. Far havde en hund der hed ”Vaps”, den var rasende når Hjalmar kom kørende, de drillede hinanden. Vaps kunne høre når han startede hjemmefra, så var den parat. En dag gik det galt, hunden kom foran forhjulet, så motorcyklen væltede, men heldigvis skete der ikke så meget, et knæ i læderbukserne, så der måtte et par nye bukser til. En bøjet forgaffel og andre småting på cyklen, som forsikringsmanden sagde, måske trængte til at laves alligevel, men det dækkede forsikringen. Vaps kom ikke noget til, den var fars et og alt. En gang både Vaps og en slagtegris var syge, sagde far, det var da godt det var grisen der døde, og Vaps blev rask, og ikke omvendt. Det var da ellers penge, det drejede sig om.

Da vi var børn boede Lene og Niels Petersen hos deres søn og svigerdatter som var nabo til far og mor. Jeg husker tydeligt, ja jeg kan næsten se for mig, når de to gamle en sommerdag kørte på besøg hos en datter og svigersøn i Nr. Alslev i ”Ponyvognen” med den ”Brune” for vognen, Niels P. med tømme og pisker i hænderne, rank som et lys, klædt i det mørke stadstøj, med det hvide ”Kravetøj” med hat på. Lene tronede ved siden af, klædt i det fine ”Overstykke” og med hat på, sikkert sat fast med hattenål, og hun kunne fylde agestolen ud, et stateligt par. Jeg kan huske far så efter, hvornår de kørte, så løb vi ud ved vejen og vinkede.

Skoleerindringer.

Tiden gik og de første barneår svandt, vel mest med leg, det er jo ikke meget man kan huske herfra, men skoletiden og livets alvor kom nærmere.

Jeg skulle begynde min skolegang omkring 1. april 1924. Jeg har en søster der er 1 år, 1 måned og 1 dag yngre end jeg. Vi havde altid holdt meget sammen. Så vore forældre fandt ud af, at vi også skulle følges ad i skole. Jeg kan huske far har fortalt, at førstelærer Alkjær sagde: "Han har skolepligt, men hun har skoleret".

Altså omkring 1. april 1924 begyndte vi vor skolegang, ikke i den "stråtækte" som det så nostalgisk og poetisk hedder. Næh! Horbelev Kommune havde i 1907 bygget en ny skole til afløsning af den stråtækte. En forskole til 1. og 2. klasse samt lærerbolig; på modsatte side en bygning med 2 store klasseværelser og bolig til førstelæreren, ovenpå var bolig til andenlæreren. Skolen fik centralvarme, men toiletterne var gammeldags "das". Drikkevand kunne vi få ved posten i gården, her var et blikkrus, med en kæde tøjret til posten, det var til fællesbrug. 1. og 2. klasse havde frk. Jensen som lærer, en meget dygtig dame, nok lidt streng. Jeg kan ikke huske, hun har slået, højst dunket i hovedet med sine knoer, eller trukket i de små hår i tindingen.

Indgangen var forsynet med en række knager, den første dag fik vi tildelt en knage, som vi holdt de 2 år, vi gik her. Under knagerne var der en bæk, her sad vi, når vi spiste vor mad, kun sjældent fik vi lov at spise i klasseværelset. Heller ikke noget med støvler eller træsko i klasseværelset, så vi havde skiftesko med.

Inventaret i klassen var to rækker borde eller rettere pulte, bord og bæk var samlet og kunne ikke indstilles. Der sad 2 mand ved hvert bord, og der var 2 rækker i klassen, ved vinduerne sad drengene og ved væggen sad pigerne. Jeg mener vi var 22 i klassen; vi gik i skole hver anden dag fra kl. 8 til kl. 14, med et lille frikvarter om formiddagen, og det store spisefrikvarter fra 12 – 13. Vi begyndte morgenen med opstilling ved vore pladser, holdt en lille kort andagt og sang en morgensang. Skoledagen sluttede med sang, ofte denne:

Nu er skolen til ende,
og til hjemmet vi gå,
hvad vi lærte derhenne,
skal vi nok huske på.

Det var et par stolte børn der begyndte skolegangen, med hver et nyt tornyster, der indeholdt et penalhus af træ med skydelåg, blyanter og

viskelæder. En ABC og en madæske, hvor der stod velbekomme. På skolen fik vi skrive- og regnehæfter, tavle og griffel var afskaffet på skolen her.

Først lærte vi alfabetet og tallene, så begyndte vi at stave, h siger h, ø siger ø siger hø. S siger s, o siger o siger so. K siger k, o siger o, siger ko, senere flere stavelser på: n e r siger ner, siger koner; n e siger ne, siger konerne. Vi lærte at lægge tal sammen og trække fra, også lidt geografi. Vi fik en god ballast, til vi skulle starte i de store klasser.

Skoleudflugt.

Min første skoleudflugt var i 1. klasse, hvor vi hånd i hånd gik fra skolen til Halskov Vænge, en lille skov bag Bregninge by, en tur på ca. 3 km. Her havde vi en herlig dag med leg og morskab, vi havde madpakker og saftvand med. Halskov Vænge er nu kendt som Fortidsmindeskoven. Efter 2 år i forskolen begyndte vi i 3. klasse i den anden bygning. Allerede efter 1. klasse var det slut med at følges ad i skole, Astrid måtte blive et år til i 1. klasse, hvorfor ved jeg ikke, hun kunne godt følge med, men måske har vi holdt for meget sammen. I den store skole var 3. – 4. – 5. og 6. klasse, vi gik 2 år i 6. klasse. Her underviste førstelærer Alkjær, han var omkring 50 år, og den unge andenlærer Nørdrup. Vi havde alle de almindelige fag: regning, skriftlig og mundtlig dansk, danmarkshistorie, geografi, bibelhistorie og lidt naturhistorie. Vi skulle helst kunne den lille og den store tabel samt kongerækken udenad. Vi fik også karakterer efter den gamle skala, ug, mg, tg, g med tilføjelserne plus og minus. Eksamen havde vi ikke, men en gang om året, i marts måned, var der en slags overhøring, her var sognepræsten og skolekommissionen tilstede, de fik bagefter en god frokost hos Alkjær, så det var en festdag for alle parter. Alkjær var ungkarl, rask til at stikke en lussing. I min skoletid var det altid "Hr. og De". Alkjær havde en husbestyrerinde, en knalddygtig dame, der kunne alting. Var det et skrammet knæ, en blodig næse eller hvad som helst, det ordnede frk. Dichmann, når der så samtidig vankede en småkage eller et bolsje, hjalp det gevaldig på skrammerne. Alkjær brugte meget skrå, det blev selvfølgelig til et lille smædevers:

Uden skrå og Dikke,
dur Alkjær ikke.

Midt i tyverne fik Alkjær bil, en lille Citroen. Den var ikke særlig stærk, så det var en spas at holde den, når han skulle ud at køre, den blev i '29 skiftet ud med en Ford, den kunne vi ikke klare.

Lærer Nørdrup var en ung noget nervøs og meget kolerisk herre, han slog ikke, men regne – og stilehæfter kunne godt tage nogle flyvture rundt i klassen.

Vore skoleudflugter var ikke så lange, Alkjær turde vist ikke påtage sig ansvaret med at rejse så langt væk. Der blev skiftet mellem Stubbekøbing, Nykøbing, Nysted og Maribo, jeg synes det var nogle gode dage, men vi var jo heller ikke så forvante. Årene gik, vi nåede frem til sidste skoleår, og konfirmationen var i sigte. Der var konfirmation både forår og efterår, vi gik til præst 2 gange om ugen, de dage vi ikke var i skole. Jeg blev konfirmeret den 12. april 1931, så var det slut med skolegangen. Jeg har altid været glad for skolen, og mindes min skolegang med glæde og taknemmelighed.

Husflidsskole og syskole.

”Snitskolen” og syskolen var frivillig undervisning for drenge og piger. Drengene begyndte i 10 års-alderen pigerne lidt før, og indtil konfirmationen. Jeg kan huske, at jeg lavede et spækbræt som det første, jeg lavede malkestole, rullepølsepresser, strygebræt, blomsterborde, en lille bogreol, en etagere og et par grisekasser. Astrid gik i syskolen, her blev fremstillet mange fine ting. Om foråret blev vinterens arbejde fremvist ved en udstilling i forsamlingsbygningen, her bedømte en dommerkomite tingene, og vi fik små præmier; det var godt nok, men det var nok sommetider årsag til lidt utilfredshed og misundelse, dog nok mest mellem pigernes mødre, men en stor og festlig dag var det.

Da centralskolen kom, var det slut, for her var der både sløjdundervisning og husgerning på programmet, og også skolegang hver dag. Både syskolen og snitskolen er nu væk.

Danseskole er vel også en slags frivillig undervisning. Astrid og jeg gik i danseskole hvert år fra vi var 9 – 10 år og til konfirmationen Det skulle vi, mærkeligt nok, for det var da ellers forholdsvis dyrt, og pengene var små. Vi ville også gerne, vi kunne lide det. Det var hos danselærer Skade, og foregik på hotellet. Vi lærte de gængse danse, som polka – hæl og tå – rainlænder – vals og andre, men vi lærte også moderne dans

som slowfox, foxtrot med mere. Også lanciers skulle vi hvert år slæbes igennem, den syntes vi var træls, sjovt nok, for som 75- årig har jeg prøvet at danse den, nu synes jeg det er en flot og festlig dans. Vi lærte også charleston. Jeg husker engang vi var med far og mor til fest hos en nabo; her fik nogle os til at vise charleston, gæsterne morede sig godt, og en deltager lod hatten gå rundt, og samlede ind til danserne, hvor meget det gav, husker jeg ikke.

Komsammen.

Far og mor plejede omgang med nogle af de andre familier på vejen, og også nogle fra nærmeste omegn. Som mindre var vi vel altid med, men da vi blev lidt større og kunne være alene hjemme, var det kun enkelte steder vi kom med. Der var gerne ”spisefremmede” om foråret, hvis der da ikke var et sølvbryllup – konfirmation eller rund fødselsdag, der kom i vejen. ”Kaffefremmede” var der normalt to gange om året.

Desuden kom far og mor ofte sammen med et ældre ægtepar, Hans-Jørgen og Margrete, der boede næsten overfor, der vankede en kop kaffe og en romknægt, så fik de en øl og spillede ”Rolle”. Dog om sommeren skulle mandfolkene have tændt de lange piber og en tur i marken, damerne skulle gerne en tur i haven, men spillet ”Rolle” blev der.

Vi kom også meget hos fars tidligere husbond Hanne og Peter Lise, deres datter var blevet gift og boede i Særslev; her byggede Hanne og Peter hus, da de solgte gården i Grimmelstrup. En fast regel var, at vi altid skulle derop Sankt Knud; ”Knud driver julen ud”. Her fik vi alle chokolade og kaffe, med boller med smør og flere slags kage, bagefter blev vi børn sat i en stue for os selv, med masser af slik og gode sager, vi legede og spillede kort.

Når jeg tænker på det store arbejde inden vi kom af sted; Vognen eller kanen skulle gøres klar, alt efter vejr og føre. Der skulle spændes for, vognlygterne tændes, ungerne pakkes ned, og så det hele den modsatte vej, når vi kom hjem ved godt midnat.

Pinsedag, skete det, at far kørte tur til ”Pomlenakke” med hest og vogn for Margrete og Hans-Jørgen og os. Så havde Margrete og mor pakket madkurven, der blev spist ved borde ved pavillonon, man skulle blot købe kaffen, det andet måtte man gerne medbringe. Det var en festlig dag, der var gerne mange mennesker, altid nogen at lege med. På

parkeringspladsen var der to rækker med hestebokse, og der gik en mand og så efter med hestene, og hjalp til med at spænde fra og for, han fik en drikkeskilling for ulejligheden, hvor meget det kunne blive, ved jeg ikke, men i forhold til en dagløn, var det nok ikke så ringe.

Forretningsliv og handelsfolk.

Med brugsforeningsbevægelsen kom der i de fleste landsbyer en "Brugs", og der blev kørt varetur hver ottende eller fjortende dag, og da næsten ingen havde telefon, så de kunne ringe ordren ind, kørte en mand rundt og samlede "Brugsbogen" ind. Varerne blev så pakket og kørt ud. Der kom også mange købmænd til, så der blev lidt konkurrence. Der kørte også en masse handelsfolk rundt med forskellige varer. Jeg husker, at der hjemme kom to bagere og brødmænd hver en gang om ugen. Fiskehandler hver uge. Ølhandler hver anden uge. Desuden kom der en slagter en gang om ugen. Foruden de faste handelsfolk kom der mange, der solgte alt muligt, sæbe, kamme, børster, tøjklammer ja alt, og sutsko, jeg husker de herlige sutter, med såler af gamle cykeldæk, det kneb med at bagkappen kunne holde, men de kunne bruges alligevel.

Sidst på vinteren kom en mand og solgte havefrø, han manglede den ene arm, vi syntes det var spændende at se, hvordan han klarede sig, men det gik fint.

En særlig spændende handelsmand, der kom en eller to gange om året var uldhandleren eller uldgyden. Han kom med sin bylt på nakken i et stort blåt klæde, hvor de fire hjørner var bundet med to knuder. Når han lagde bylten på gulvet og lukkede op for herlighederne, var det spændende om der var noget nyt. Det var mest til ældre voksne, undertøj med lodden vrang og lange ben og ærmer, undertøj og bukser til damer (vor tids unge piger skulle bare se!). Skjorter og livstykker, ja alt. Jeg tror de havde en god handel, folk kom ikke så ofte til byen, og nogle kunne bedre få det de ville hos uldgyden.

En særlig kategori af handlende var heste- og griseprangere, eller handlere som de helst ville kaldes, de var nok heller ikke alle lige fine i kanten. Det at købe en hest, var ikke helt let, der kunne snydes med alderen, og med synlige og skjulte fejl. En hest har altid været dyr, der var også dengang hesteforsikringsselskaber, så ejerne fik erstatning hvis en hest døde. Der var sommetider nogen der troede, de kunne narre en pranger, men det gik

vist altid, som i fortællingen: ”Hvad fatter gør, er altid det rigtige”. Det fik bare ikke den lykkelige ende som i fortællingen.

Griseprangerne kørte rundt i en bil med et lad, med plads til en grisekasse til en halv snes grise, og formidlede grise, hvis en landmand havde rigelig med pattegrise og en anden manglede. Det drejede sig sjældent om mere end fem til ti stykker, de var normalt 8 uger gamle. Prisen husker jeg ikke, men jeg kan huske, at mange måtte sælge slagtesvin til det samme, som de havde givet for dem som pattegrise, eller endda mindre, da landbrugs krisen satte ind sidst i tyverne. Så var der brugt foder i 3½ måned, som måske ikke var betalt.

Krisen var hård ved mange landmænd, der var mange, der måtte gå fra gårdene, ikke alene unge nyetablerede, der måske havde været for optimistiske og købt for dyrt, men også veletablerede landmænd havde besværligheder, mange var vant til at have folk til at gøre arbejdet, nu måtte de selv tage fat, og ellers spare sig igennem. Staten vedtog en lov, om krisehjælp til de mest betrængte landmænd, i begyndelsen af trediverne begyndte priserne at rette sig igen.

Horbelev

Sådan så Horbelev ud omkring 1930 fra nord mod syd af forretninger:
Bageri, butik og mølleri – M. Olsen.

Hus med filial af ”Nordfalsters bank” og boghandel ved Julius Andersen.

Barbersalon – Henry

Købmandsforretning – Carl Andersen.

Forsamlingsbygningen, vært Anders Nymand.

Andelsmejeriet – bestyrer Andersen.

Elværket – bestyrer Johs. Jensen.

Slagteriudsalget – husker ikke navnet.

Hanne Krøll, systue og hatteforretning.

Skrædder – skrædder Petersen.

Sadelmagerforretning – Enggård-Hansen.

Konditori – frøknerne Valentin.

Filial af ”Industri- og landbrugsbanken.

Manufakturhandel – frk. Hansen.

Horbelev brugsforening – uddeler C.P. Godtt.

Barbersalon ”Den gamle barber” – Hansen.
Købmandsforretning – Ole Th. Nielsen.
Skotøjshandel – skomager Andersen.
Cykelforretning, kakkelovne og barnevogne – Ole Th. Nielsen.
Korn- og foderstofhandel – A. Nielsen og co.
Trælast – P.W. Wulff, Stubbekøbing.
Købmandsforretning – Jørgensen.
Det gule magasin – L.M.A.F. H.P. Møller.
Horbelev hotel – Morten Christensen.
Urmagerbutik – Andersen.
Brødudsalg – ”Kage Grete”.
Desuden var der mange små håndværksmestre, jeg prøver at tælle op. 2 malermestre, 1 tækkemand, 2 cykelsmede, 4 murermestre, 3 tømrermestre, 2 snedkere, 1 bødker, 1 karetmager, 2 smedemestre, 2 skræddere, 3 skomagere, 2 gartnerier, 2 vognmænd. Det er muligt nogle er glemt.

Hotellet.

Da Horbelev blev stationsby, mente nogle vi også skulle have hotel. Der blev bygget en ret imponerende bygning, med kælder, køkken, 2 små mødelokaler, krostue og en lille sal med en glasveranda, en etage med værelser, en stor festsal med garderobe, balkon og en rigtig forhøjet scene med kælder under til omklædning - også en rigtig sufflørkasse var der. Der er gennem årene gået mange skuespil over scenen og der er holdt mange fester med bal.

Her havde vi danseskole, gik til folkedans, der var to - tre foreninger der holdt juletræ. Boldklubben holdt fest 2 – 3 gange om året plus meget andet. Der boede gennem mange år sommergæster på hotellet.

Morten og Lisbeth Christensen var i mange år et populært værtspar. Morten kunne spille på trompet, det var meget populært, når han kaldte til spisning, med et nummer på trompeten. På grund af alder solgte Lisbeth og Morten hotellet, det gik knap så godt, indtil Hans Petersen tog over, det gik fint i mange år, især med søndags tag selv bord. Desværre står hotellet nu og forfalder.

Også forsamlingsbygningen var rammen om mange sammenkomster af forskellig art, her gik vi til gymnastik, der var både et pigehold og et

karlehold. Bygningen har været lukket i mange år, den er nu i privateje, men bliver holdt ved lige.

Jernbanen blev nedlagt i treserne, nu havde bilerne holdt deres indtog, banen gav ellers i mange år nem adgang til at komme til Nykøbing og Stubbekøbing, der var jo alle stationerne og mellem dem trinbrætter. Der blev også i mange år transporteret sukkerroer til fabrikken i Nykøbing. Slagtesvin blev samlet i en fold, læsset i banevogn og kørt til slagteriet i Nykøbing. Stationen gav arbejde til en stationsforstander, en portør, en baneformand og sommetider lidt løs arbejdskraft.

På landet var der før i tiden et rigt foreningsliv, der boede jo nogle på alle gårdene, og der var karle og piger næsten alle steder. Det vil vist føre for vidt at remse alle foreningerne op. De mest kendte og vel også de mest aktive, var nok "Horbelev boldklub" og "Horbelev skytte- og gymnastikforening", de er nu samlet i "Horbelev idrætsforening".

Der var politiske vælgerforeninger, der var små lokale forsikringsforeninger, også små salgsforeninger. Der var nogle steder bymandslag, det var vel resten af de gamle oldermandslag. En lidt speciel forening var "Horbelev gadelysning", der satte de første gadelygter op, og betalte driften af dem, dog kun på en kort strækning af gaden, senere overtog kommunen, og der kom gadelys over hele byen. Foreningens ophavsmand var lærer Alkjær.

Først i tyverne blev der bygget et nyt alderdomshjem, som afløser for fattighuset. Her blev bygget et par garager, i den ene havde ligvognen sin plads. Ligvognen var skænket kommunen og kirken af en gårdejer i Bønnet. Det var en flot sortlakeret hestevogn, med tag eller himmel over, og sorte gardiner langs siderne. Da min mor døde i 1942, blev båren kørt hjemmefra og til kapellet af min far og jeg. Sidste gang jeg så vognen i brug var 1947, vi fulgte efter vognen med båren af en god bekendt fra Sørslev by og til kapellet ved kirken. Hvad mon der blev af vognen?

Indtil kommunesammenlægningen i 1970 var Horbelev en selvstændig kommune, der blev ledet af et sogneråd, med sognerådsformanden i spidsen. Sognerådet var folkevalgt, der var valg hvert fjerde år. De politiske partier opstillede hver en liste med 7 – 9 kandidater, der blev for det meste stemt personligt, det kunne sommetider give nogle overraskelser. Hvis en kandidat var meget afholdt, kunne han ved de personlige

stemmer overhale kandidaterne, der stod først på listen, jeg kan ikke mindes, at der har været damer i de gamle sogneråd, damerne kom med efter sammenlægningen, nu blev det byråd. I de gamle kommuner var der en masse såkaldte "ombud" for eksempel ligsynsmand, hegnsynsmand, stævningsmand, brandsynsmand, brandfoged, snefoged, medlem af skolekommissionen, børneværnet, vurderingsmand, ja der var sikkert flere, nu er mange vel faldet væk, eller overtaget af administrationen i storkommunerne.

Forår.

Før i tiden gjaldt det om at være på stikkerne når det begyndte at lysne på knoldene, så var det om at komme ud og "fælde" jorden, det skete med mange forskellige redskaber, nogle brugte en gammel harve næsten uden tænder, nogle vendte blot harven om på hovedet, et par hjulringe af jern kunne også bruges. Far havde en rigtig agerslæde, den kunne vi stå på, for at give lidt vægt, men blæste der en stiv østenvind, foretrak man ofte at lægge en sten på, og gå bagefter for at holde varmen. "Fældningen" skete for at jævne jorden, og glatte knoldene ud, og undgå for voldsom udtørring. Alting tog jo tid dengang.

Så skulle der sås kunstgødning, det foregik før i tiden men en såsæk på maven, og så ellers op og ned af agrene, og strø ud med hånden. Så fandt man ud af at sætte en balje bag i en vogn, få en til at køre, og sprede ud med en speciel spredeskovl. Så kom gødningssprederen "Villemos" til hestekraft, så blev spredningen mere nøjagtig.

Så skulle der harves, det var meget vigtigt med et godt såbed, jorden skulle løsnes i passende dybde, det var den første betingelse for en god høst. Såbedet blev beredt med forskellige slags harver, nogle brugte en slags, andre en anden, også lidt afhængig af jordtypen.

Så kom såmaskinen i gang, før min tid foregik det også med hånden. Såmaskinen skulle være indstillet til rette mængde udsæd, man regnede med ca. 1 tønne – 100 kg – pr. tønne land. Jeg kan huske far og H.J. Svendsen købte en ny "Stubbekøbing" radsåmaskine, den var med gearkasse, så det var nemmere at få den rette udsædsmængde. De gamle maskiner blev indstillet med nogle skodder, der gjorde såhullerne større eller mindre. Det gjaldt så om at så lige og ikke lægge "Mister" eller "Søndage". Man sagde en karl var voksen, når han kunne så og pløje

lige.

Efter kornet kom turen til roerne, først blev sukkerroerne sået, derefter foderroer, de blev ikke sået så tidligt dengang som nu. Alt for tidlig såning, gav mange stokløbere. Roerne blev sået med en rækkeafstand på 18 tommer (45 cm). Senere blev afstanden øget til 50 cm. Hvor meget skulle der sås i, eller rettere sagt, hvor langt turde man gå ned i udsædsmængden, roerne skulle tyndes ud, men der skulle heller ikke gerne være ”spring” i rækkerne, jeg mener det var omkring 18 – 20 pund pr. tønde land i et godt såbed.

Så var den værste travlhed overstået, der skulle sås græsfrø i kornet til næste års græsmark, og der skulle harves for ukrudt et par gange, det var før ukrudtssprøjtningen.

Så var det tid til at sanke sten af, et arbejde, alle der har prøvet, hader af et godt hjerte. En gammel smed sagde engang: ”Når bønderne kommer med det ene bukseben i støvlen og det andet ovenpå, så skal man passe på”. Nu begynder markerne at grønnes, det ser ud til at fremspiringen er god, og så det mest spændende, roerne ser ud til at komme godt. Noget af det værste var, hvis der kom nogle voldsomme regnskyl, så jorden ”løb” sammen, så fremspiringen blev dårlig.

Omkring midten af maj kunne radrensningen begynde. Det var godt at få gjort det tidligt og så tromle til og radrense en gang til, når lugningen skulle begynde. Det gjaldt om at have en god hest til at trække radrenseren, den skulle kunne have hovene mellem rækkerne, og kunne gå langsomt. Iris har siddet mange timer på hesteryggen, når jeg har radrenset. Så skulle roerne hakkes og tyndes, det gav arbejde til mange hænder.

Høsten.

Omkring 15. – 20. juli kan høsten så småt begynde, jeg kender kun til høst med selvbinder i min barndom, før var det med mejejern og opbinder, ja jeg har da lært at bruge mejejern, og at binde neg. Vi mejede jo før i tiden den udvendige omgang og bandt op, men heldigvis fandt man på at køre igennem med hestene, der gik heller ikke mere til spilde end med en dårlig mejer og en dårlig opbinder. Efter mejningen skulle negene sættes i hobe, 8 – 10 par i hver hob, og sættes sammen med den rigtige side opad, så aksene næsten dannede en tagryg. De skulle kunne skyde vandet hvis der kom regn, men blev det meget vådt og varmt i

længere tid, kunne det begynde at spire i hobene, ja de kunne blive helt grønne oveni, så blev det besværligt.



*Den yderste omgang er mejet med mejejern
og negene bindes op.*

Når mejningen var overstået, begyndte hjemkørslen af høsten. Nogle havde ladeplads så kornet sattes ind der, og blev tærsket i løbet af vinteren, og en del blev tærsket med det samme. Hjemme havde vi ikke ladeplads, og heller ikke tærskværk, så hele høsten blev sat i tre store stakke – hæs – udenfor.



*Mejning med
selvbinder*



Negene sættes i hove og køres hjem



Der var 10 – 12 landmænd der var fælles om et stort tærskeværk, der blev trukket af et lokomobil, det gik på omgang, det ene år begyndte man ved den ene ende, næste år modsat. En tærskedag var en stor dag, og heldigvis var det for det meste, mens vi havde skoleferie, så vi kunne få det hele med. Når værket var flyttet til et nyt sted, sørgede de to faste mand, fyrbøderen og ilæggeren for opstilling og klargøring. Hjemme tog det 1½ dag at ordne høsten, nogle steder tog 3 – 3½ dag. En tærskedag krævede noget mandskab, der var de to faste mand, en til at skære bånd,

det var for det meste en kone, der også ofte tog hele turen. Så skulle der en til at binde halmen, der var godt nok presser til, men den ville ikke binde. Der skulle to på halmloftet, og to i stakken, endelig skulle der to stærke mand til at bære kornet væk. Der var ofte langt at gå, og måske ikke så god en trappe, sækkene vejede normalt 100 kilo.

Man startede med morgenkaffe, når man kom. Kl. 6 fløjtede fyrbøderen og startede, så skulle alle være på plads. Kl. 8.30 var der frokost, ofte en kogt sild ellers brød og pålæg, hertil serveredes hvidtøl eller hjemmebrygget øl, til afslutning en ordentlig skive hjemmebagt hvedekage med ost og kaffe. I løbet af formiddagen var der en kort pause, her blev serveret en bajer.

Kl. 12 var der middag en time, her fik alle varm mad, gerne to retter, ofte måtte nye hanekyllinger af med hovedet. De steder der måtte servere middagsmad flere dage, vankede der ofte klipfisk den ene dag, hvorfor ved jeg ikke. Midt på eftermiddagen var der kaffepause, her serveredes en skive hvedekage med syltetøj, det skete at en kone flottede sig, og bød på nybagte æbleskiver eller klejner, det blev altid husket. Kl. 6 var det fyraften, og alle kørte hjem, der vankede ikke aftensmad. Morgenkaffe og frokost blev først afskaffet, senere også middagsmaden, kun middagsøllen og eftermiddagskaffen holdt til det sidste. Det har da også været et stort arbejde for en husmoder at have 10 store mandfolk ekstra på kost. Og arbejderne ville også hellere være på egen kost, for så fik de mere i løn, og som nogen sagde, kone og børn skulle jo have mad alligevel. Flere og flere fik efterhånden tærskværk selv, så selskabet blev opløst omkring 1940.

Høstudbyttet.

Man regnede med en tønne udsæd – ca. 100 kg – pr. tønne land, høstede man så 25 tønner pr. tønne land, gav det 25 fold, det var i min barndom et godt udbytte, ofte måtte man nøjes med 16 – 18 – 20, eller endda endnu mindre. For år tilbage var agerkålen og agertidslen et stort ukrudtsproblem, vi gamle kan huske kornmarker der på store dele var helt gule af blomstrende agerkål, eller agertidslen der stak hovedet op over det hele, og hvem husker ikke tidslen når den havde stået og tørret 8 dage i kornhoben. Det var et stikkende bekendtskab. Ja, jeg springer

lidt i det, jeg nævnte hjemkørslen, det skulle jo sådan set have været før tærskningen. Det foregik jo selvfølgelig med hest og vogn. Høstvognen var kassevognen, der blev forlænget, det var noget af en kunst, at lægge et læs så det ikke gled af, dog blev der ret hurtigt fundet på, at lægge et lad, en ramme på vognkassen, det gjorde det noget nemmere, endnu lettere blev det da gummivognen blev almindelig. Var vejret godt og tørt var det jo let og uden problemer at høste, men drillede vejret, hvor kunne det være trist og besværligt, men sådan var det vel med alting. Mon ikke det er derfor der altid blev festet, når høsten var ovre, det var jo et helt års arbejde der nu var slut. ”Her til lands, slutter høsten altid med en dans”. Vore dages høstfest arrangeres af landboforeninger, der er jo ingen høstfolk at feste for, manden og mejetærskeren klarer det hele selv. Et par år hjalp jeg til i høsten på en gård i Særslev, der blev holdt høstgilde for alle med familie, dog uden dans. Da jeg var på Sjælland, holdt alle gårdene fælles høstgilde i forsamlingshuset med spisning og dans, så en lille smule høstgilde har jeg da prøvet.

Når høsten var i hus, begyndte den tids ukrudtsbekæmpelse, her var skrælplojningen godt. Der blev pløjet ca. det halve af normal pløjedybde, og når det så blev tromlet, spirede ukrudtet hurtigt frem, og kunne så ved harvning slås ihjel. Også mod kvikgræs var det godt, for udtørring var næsten det eneste, der kunne slå kvikgræsset ned.



Pløjning med heste

Var der meget, kunne det slæbes sammen med harven og brændes af. Der skulle også sås vinterkorn, rugen skulle helst sås omkring 15. august, hveden omkring 10. – 15. september. Møddingen skulle gerne tømmes, og gødningen pløjes ned inden roehøsten startede omkring 1. oktober.

Her på Lolland–Falster har vi jo sukkerroerne, foruden roer til foderbrug. Roerne blev løsnet med en hestetrukken roeløfter, så skulle de trækkes op, bankes fri for jord, og toppen hugges af med en roekniv, samles i små bunker, også toppen skulle samles, den var god foder til køer. På den tid blev der ofte overfodret med roetop, man skulle passe på, hvis man gik bag en række køer i roetiden. Senere fandt man på at ensilere toppen, det gav et udmærket foder, der blev i nogle år opført mange forskellige ensilagebeholdere, men en jordkule kunne også bruges. Man fandt senere ud af at grave roerne op, så blev der mere og renere top, men det vandt aldrig rigtig indpas, det var både hårdt og sent arbejde.

Her leverede vi sukkerroerne i banevogn på Særslev holdeplads, det var en hård dags arbejde, når den først skulle tømmes for roeffald, og så læsses med roer, en banevogn rummede 15 tons. Også gårdene i Moseby kørte deres roer til Særslev, det blev dog mere og mere almindeligt, at vognmænd overtog kørslen, og roeleveringen var ophørt nogle år før banen lukkede.

Roerne til foderbrug blev samlet i roekuler, der når vinteren nærmede sig, blev dækket med jord. Her på Østfalster drev somme år tang ind på stranden ved Hesnæs, det var godt at dække roekuler med. Rocoptagning var et slid, men der var mange der tjente en god dagløn her, men når man tænker på, en familie med småbørn i barnevogn, og skifte ble i en bunke roetop.

Godsejer Højgård på Orupgård, syntes også det var synd for børnene, og oprettede en af landets første børnehaver, en roebørnehave, hvor forældrene kunne få passet børnene, vistnok gratis, mens de arbejdede i roemarken.

Når optagningen var slut helst omkring midten af november, skulle der vinterpløjes, her gjaldt det om at gøre et pænt stykke arbejde, plovfurerne skulle helst være lige og ligge pænt, det kunne jo ses indtil forår. Med et par gode heste, en god plov der var indstillet rigtigt kunne der også laves et pænt stykke arbejde. Der var forskellige fabrikater, jeg husker

”Langeskov”, ”Mullerup” og ”Fraude” det var såkaldte svingplove, så var det den tyske ”Rud-sacks” en hjulplov, det var alle udmærkede plove, der ved rigtig indstilling kunne gøre et pænt arbejde, her i den tunge lerjord. Hen mod jul var markarbejdet overstået, så kunne naturen hvile et par måneder til det hele om foråret begyndte igen.

Hjemmeslagtning

Før i tiden var slagtning af julegrisen en stor begivenhed. Mange arbejdsfolk eller håndværkere, der boede i et hus, hvor der var udhus og plads til en gris, købte om foråret en pattegris hos en landmand. Så fodrede de på den hele sommeren, så den var tjenlig til slagtning mod jul. Jeg husker noget der hed ”Horbelev og omegns griseforsikring”, her kunne husejerne forsikre deres gris, så de fik erstatning, hvis uheldet var ude og grisen døde, hvad der heldigvis sjældent skete.

Så kom slagtedagen. Som jeg husker den fra mine drengeår forløb den nogenlunde sådan: Dagen før blev bryggerskedlen fyldt op med vand, der blev båret brænde ind til at fyre under kedlen. Klokkeren 8 kom Jens Slagter fra Bregninge; det første han spurgte om, var ”kogevandet”; før vandet kogte gik han ikke i gang og det var flovt for husmoderen, hvis det ikke var tilfældet.

Når det var i orden, blev grisen hentet ud under meget skrigeri og så blev den væltet om på en briks, forben og bagben blev bundet sammen side om side og til sidst bundet sammen; her holdt medhjælperen. Så blev grisen stukket og det skulle gøres rigtigt, så alt blodet kom af; der stod en spand under til opsamling af blodet. Der skulle røres i blodet med en stor træske for at det ikke skulle størknes og klumpe. Hos os gjorde slagteren det selv, der var trods alt mange der ikke kunne klare at se alt det blod.

Så blev karret fyldt med det kogende vand, her var det meget vigtigt at skoldningen var rigtig, ikke for meget ikke for lidt. Så blev grisen hængt op, skåret op og indvoldene taget ud, lagt i en balje og båret ind i bryggerset; Værsgo’, så skulle der renses tarme. Et ikke særligt vellugtende arbejde og for at lette dette arbejde havde grisen ikke fået noget at spise dagen før. Hjerte, lever, lunger og mørbrad blev fjernet først og en meget vigtig detalje før i tiden var, hvor meget ”flomme”, altså fedt, der var i grisen. Slagteren løsnede så hoved, ben, ryg og ribben og så var hans opgave slut. Nu kom genboen Hans-Jørgen og Margrete,

de fik så alle lidt frokost. Der var sat en time af, så blev der også tid til en ½ times "Sjavs".

Mor havde en kone til at hjælpe med slagtingen, der var jo meget at gøre. Når tarmene var rensede – de små tarme til medister og de store til blodpølse – blev de saltet og der blev gjort rent. Så var grisen kølet og parteringen kunne begynde.; der skulle hakkes fars, hakkes til medister og spegepølse, der skulle laves sylte og der skulle laves finker og blodpølse – en slagting tog gerne to dage. Flæsket blev parteret og lagt i saltlage, noget i kortere tid – det skulle senere til røgning.

Dagen efter slagting kom H-J. og Margrete til pølsegilde, her fik de stegt medister og ribben og ofte budding til dessert.

Det meste af grisen blev saltet, det var jo begrænset hvor længe det kunne holde. Det der holdt længst var blodpølse, sylte og finker. Også det nysaltede smagte herligt; letsaltede rygben til en eller anden slags kål eller en god svineskank og gule ærter. Også en skive nyrøget skinke var godt. Nu er vel hjemmeslagting så godt som forbi. Er der medhjælp på gårdene er de ofte på egen kost, og konen har ofte sit arbejde uden for bedriften og mon ikke de fleste køber halve eller kvarte grise fra slagteri eller slagtehus. Det er også nemmere at få en slagtedag overstået, nu alting kan fryses ned. Lige efter krigen blev et lille privatmejeri nedlagt, her modtog ejeren ellers kød til nedfrysning.

Så kom der efterhånden de små andelsfrysehuse, her kunne der lejes bokse. Der var et par damer til at modtage og udlevere varerne og der var åbent nogle dage hver uge. Så kom efterhånden de små frysebokse i alle privathjem og frysehusene blev nedlagt. Om der stadigvæk er nogle der bruges ved jeg ikke, men enkelte steder står de karakteristiske huse der stadig som et minde om en tid, der var engang.

Konfirmation.

Konfirmationen var jo dengang en skelsættende begivenhed. Skolen var slut, men man var jo ikke så selvstændig, eller bevidst om, hvad man ville, og der var brug for hjælpen hjemme, så det var næsten en selvfølge, at glide ind i det daglige liv og de daglige gøremål. Der var dengang stor arbejdsløshed og ikke mange lærepladser.

Jeg blev som nævnt konfirmeret d. 12. april 1931. Det blev fejret ved en lille festlighed for familie og venner. Jeg var en lille splejs, så det var nok

godt, at jeg kunne begynde så småt hjemme. Malke havde jeg lært inden, men nu var det jo op at være med om morgenen, det kunne godt være strengt, især da jeg var meget glad for at læse, så det var ikke altid nemt at holde og gå i seng, men når man først faldt i søvn over bogen, måtte man give op. Året efter blev Astrid konfirmeret. Så var der mulighed for at jeg kunne prøve at komme ud.

Jeg fik plads hos Carl Larsen i Sdr. Ørslev fra 1. april 1932. Det var en lille gård, her havde jeg det som hjemme, jeg fik 25 kr. om måneden. Her var jeg til 1. november, så skulle Astrid prøve ud, og jeg var hjemme et år. Så kom jeg hos Morten Hansen i Horbelev her var jeg 1½ år. Her lærte man orden, at gøre tingene ordentligt, ellers var det om igen. Jeg var heldigvis vokset en del, også blevet lidt kraftigere, nogle havde sagt, at jeg skulle gå til gymnastik, det ville hjælpe, om det var tilfældet ved jeg ikke, men jeg gik til karlegymnastik i nogle år, og var glad for det, men er aldrig blevet nogen god springgymnast. Også folkedans deltog jeg i nogle år. Vi havde nogle opvisninger andre steder, blandt andet var vi på Bogø med ekstrafærge.

1937 ville jeg endnu en gang prøve ud, og helst lidt længere væk, så jeg søgte plads på Sjælland, jeg fik ellers et tilbud herhjemme, hvor jeg bare kunne forlange hvad jeg ville have i løn. Jeg fik plads på "Neergård" ved Slagelse, her var vi to karle og en fodermester. Vi havde det godt, passede arbejdet, som vi syntes, der var ingen der blandede sig ret meget, tænk 660 kr. for sommeren. 1. maj sejlede jeg med færgen derop, til 1. november var det over Storstrømsbroen, da jeg skulle hjem. Her på sommeren forhandlede vi om jeg skulle fortsætte om vinteren, vi kunne ikke rigtig blive enige om lønnen, imidlertid kom der besked om at jeg skulle møde ved militæret den 10. januar 1938, så var både plads og løn fastlagt. Hvad lavede man når der var for langt at tage hjem om søndagen, jeg kørte lidt rundt på Vestsjælland, og kørte en del til Næsby strand, så det gik udmærket. Vi havde dog også hver tre dages sommerferie, der tog jeg dog med tog og færge hjem. 1. november var min adresse igen Særslev, der var jo nok at lave med roer og pløjning til jul, efter nytår kaldte så militæret.

Militæret.

Soldaterbladet "Sydslesvigeren" efterlyste for 6 – 7 år siden beretninger om soldatertiden særlig ældre årgange, jeg fik denne beretning optaget, og gengiver den så her.

Den 10. januar 1938 blev jeg indkaldt til aftjening af min værnepligt ved "Fodfolkspionererne". Jeg skulle møde inden kl. 12 på Tønder kaserne – en tidligere skolekammerat Thorkild Rasmussen (nr. 61 pionerafdelingen; er nu død), skulle også møde i Tønder. For at nå frem til tiden måtte vi rejse dagen før. Vi sov på "Missionshotellet" om natten. Så snart vi viste os på gaden om morgenen, blev vi indfanget af en korporal og ført ud på kasernen. Her samledes i løbet af formiddagen 220 – 230 unge mænd, der i løbet af dagen afleverede deres civile tøj og fik udleveret uniformer og noget udrustning. Vi blev delt i 2 kompagnier. 1. kompagni blev i Tønder, 2. hvortil vi begge hørte, blev i løbet af aftenen sat i toget til Lundtofte station. Vi skulle til "Søgårdlejren". Jeg ser altid tilbage på min soldatertid som en god oplevelse. Vi havde god ledelse, og i en landsdel så forskellig fra min fødeø Falster. I 1939 blev jeg indkaldt to gange til 7. regimentskompagni i Vordingborg, men det er en anden historie.

Hjemme igen.

Midt i juli måned var det så slut med militæret, og jeg tror vi alle var glade, selv om vi havde haft det godt, og havde oplevet meget, trak det civile liv alligevel mest. Men en god tid med mange oplevelser var det. Det var lige til høst jeg kom hjem, så jeg fortsatte næsten hvor jeg slap. 1939 skete der mange ting i Europa, Hitler og nazismen i Tyskland var blevet meget aggressiv og begyndte at indlemme nabostaterne i det tyske storrige. Om foråret blev jeg igen indkaldt til tjeneste i Vordingborg, her var vi i tre måneder, dog afbrudt af tre uger i teltlejr ved Arresø, nær Frederiksværk. Det var det samme, der gik igen, men nu havde det jo ikke nyhedens interesse, og ingen vidste jo hvad det ville ende med, så alt var mere hektisk. Igen blev jeg hjemsendt lige til høst, men allerede en af de første dage i september var den gal igen. England havde erklæret Tyskland krig, Danmark hasteindkaldte 5 – 6 årgange soldater. Sognefogeden kom med indkaldelsesordren til mig om morgenen, jeg skulle møde i Vordingborg inden middag. Vores gruppe blev installeret

på høløftet på en gård i ”Ornebjerg”, her var vi til vi blev sendt hjem midt i september, vi blev hjemsendt med uniform og nogen udrustning, så vi hurtigt kunne møde op igen.

Hjemme igen, hvad så? Jeg var nu blevet 21 år, jeg ville gerne prøve ud endnu engang, men mor var begyndt at skranke, og far var jo heller ikke så mobil mere. Jeg ville også gerne have været på landbrugsskole, men jeg havde ikke pengene, for de gange jeg havde været ude og fået en løn, trængte jeg både til tøj, cykel og andet. Når vi var hjemme, fik vi ikke egentlig løn, og far kunne og ville ikke hjælpe, og det lå vel også ligesom i luften, at jeg efter nogle år kunne overtage ejendommen, og selv en lille ejendom var jo en levevej dengang.

9. april 1940 var far og jeg ved at sprede jordbrugskalk på marken, hvor der skulle sås roer, vi havde godt lagt mærke til at der var særlig megen flyvning, men ikke tænkt mere over det, men så kom mælkeemanden, og fortalte hvad der var sket, så måtte vi alligevel ind og høre radio. Nu er der, og bliver stadig skrevet om besættelsen, hvad der blev gjort rigtigt eller forkert. Men underligt var det at tænke på, at vi to gange blev indkaldt i 1939, og at udrustning og uniform hang parat på sengestolpen, og vi så ingenting foretog os, men den tyske krigsmaskine havde nok løbet det danske militær over ende, og når vi tænker på al den nød og elendighed det ville have medført, og vi danskere kan bedst lide at gå og hygge os. Alle de små og store nålestik, sabotører og modstandsfolk gjorde, var nok mindst lige så virkningsfulde, og viste at danskerne godt kunne bide fra sig. Desværre var der også mange, der ikke tog det så nøje, bare der var nemme penge at tjene.

Besættelsen 1940 – 1945.

Når jeg nu vil skrive lidt om livet under besættelsen, bliver det livet i hverdagen, alt det forfærdelige med jødeforfølgelse, mord og koncentrationslejre, er der skrevet nok om, og den generation der forvoldte ondskaben er efterhånden væk, og se på verden i dag, er den blevet bedre – nej!

Noget af det første der blev ramt var privatbilerne, ingen benzin, der var ellers kommet en del privatbiler i trediverne. Den tyske ”Opel” og den engelske ”Morris” var kommet med nogle fikse modeller der solgte godt. Kun livsvigtig kørsel fik tildelt lidt benzin, der blev også eksperimenteret

med generatorer. Der blev også påbudt mørklægning, alle vinduer skulle dækkes til. Cykellygterne måtte have en ganske lille lysåbning.

Der kom også hurtigt rationering af mange fødevarer, og opfindsomheden blev stor med at fremstille erstatninger. På landet var vi nok noget bedre stillet end i byerne, vi havde fjerkræ, mælk og kunne slagte selv. Vi havde have, så vi havde kartofler og grønsager, til eget brug. Vi havde også hvede så vi kunne selv fremstille hvedemel, og brødet blev næsten som vore dages grovbrød.

Også varmen blev rationeret, kul og koks fandtes ikke, også brænde fra skoven var rationeret, men der blev fremstillet masser af tørv, mere eller mindre gode, men en ordentlig tørv kunne godt varme, men gav en forfærdelig masse aske. Også her havde vi en fordel frem for byerne, der var altid træer og buske i haven, langs markskel og lignende, der kunne ryddes eller stynes. Det var et træls arbejde i vintermånederne at hugge sig gennem store bunker ris til komfuret, men når det var tørt var det udmærket brændsel til komfuret. Sikken lettelse, da kvashuggeren kom, en hel måneds arbejde, blev klaret på et par timer.

Efter et par år begyndte det at knibe med cykeldæk, også her var opfindsomheden stor, det var det utroligste der blev kørt på. Jeg havde heldigvis fået en ny cykel i 1939, så jeg var godt kørende.

I 1940 nåede jeg at få endnu et halvt år ude. Jeg var hos Clausen "Allegård" i Overup, her havde jeg det udmærket, med den formidable løn af 700 kr. Jeg ville have haft 720 – men vi enedes om de 700, men ved afrejsen fik jeg de 720 kr. plus 10 kr. i stedet for høstgilde.

Astrid og jeg var så hjemme begge to, mor skrantede, og om foråret 1941 skulle far og mor have sølvbryllup, så de havde behov for hjælp. Sølvbrylluppet blev fejret med familie og venner om aftenen, formiddagshalløjlet var aflyst, men der var da lavet æresport.

Hvad foretog man sig under besættelsen, ja foreningslivet gik for det meste uændret, dog på et tidspunkt skulle vi være inden døre senest kl. 22. Jeg gik i studiekreds i VU, deltog i Unge Landmænd, og ellers læste jeg en del. Mor døde i februar 1942, det var midt i vinteren, så det var meget besværligt alt sammen.

Vintrene 1941 – 1942 – 1943 er næsten et kapitel for sig selv, frosten bed og sneen fæg, vi måtte næsten på vejene hver dag og kaste sne, dengang var det jo pligtarbejde. Vandet mellem Bogø og Stubbekøbing var frosset

så der kunne gås over. Over Storebælt var daglig isbådstransport. Det var koldt, og for de fleste begyndte det at knibe med tøjet. For os på landet var det et problem med støvler, vi havde jo vænnet os til gummistøvler, frem for de tunge træskostøvler, så de blev lappet i det uendelige. Og tøjet var næsten slidt op, før det kom på, ikke som vore dages tøj, der er næsten uopslideligt. Tog man et par nye sokker på om morgenen, og gik efter plov og harve hele dagen, var næsten kun skafterne tilbage om aftenen.

Tobakken var ikke rationeret, der var næsten ikke noget at få, de handlende fik et lille kvantum, som de så selv kunne rationere. Også her var opfindsomheden stor, der blev røget tørrede kirsebærblade og nogle slog sig på egentlig tobaksavl og tjente lidt ved det. Det sundhedsskadelige blev der ikke talt om, bare det kunne ryges. Hvis nogle kunne få fingrene i stof fra faldskærme, der blev brugt, når englænderne kastede våben ned til modstandsfolkene, blev der syet frakker af det, det kunne endda bruges til brudekjoler. Som tiden gik begyndte det at slide på alting, ingenting kunne fornyes, og reparationerne blev mere og mere vanskelige. Folk var trætte af krig og vareknaphed, og tyskerne blev vanskeligere at omgås. Men endelig den 4. – 5. maj 1945 kom meddelelsen, at de tyske tropper havde overgivet sig. Danskerne jublede, ja gik nærmest amok, der kom lys overalt, mørklægningsgardinerne blev flået ned og brændt på bål i gaderne. Politi og militær havde vi jo ikke, men der var i al hemmelighed opbygget en modstandsbevægelse til at tage over, når dagen kom. Jeg havde været med et års tid, vi blev bevæbnet og gik vagt og patrulje i Stubbekøbing, her var mange tyskere især ved havnen, men alt forløb stille og roligt.

Jeg vil nu gå lidt tilbage i tiden til 1943, min mor døde jo i februar 42, så far og jeg måtte have hjælp i huset. Om efteråret sagde far til mig, jeg kan ikke klare at betale hushjælp, hvis du også skal have løn. Så har du lyst, kan du overtage og prøve om der kan blive løn til dig, for så bliver der også mig, der skal have løn – aftægt. Ja, sagde jeg, man syntes jo trods alt, det var mere givende at arbejde for sig selv end for andre. Vi lånte hvad vi kunne, og far skulle så have ophold og forplejning og lidt kontanter. Godt nok havde jeg ikke fået så meget i løn hjemme, men jeg havde aldrig brugt ret mange penge, så jeg havde lidt opsparing at starte med, og godt det samme. Der var mange ting der trængte til at

laves, far havde klaret sig med det, som det var, og under krigen var ingen materialer at få. Ejendommen var godt nok bygget 1902, men meget gammeldags indrettet. Der var godt nok elektrisk lys indlagt, men ved brandsyn blev en del kasseret og klippet fra, og kun det allermest nødvendige blev genetableret, så der manglede lys mange steder. Der var ingen kloak og et meget dårligt køkken, svinestierne var undermineret af rotter, og der var mødding inde, her holdt hønsene til. Kornet blev i høsten båret op på stuehusloftet, for så efterhånden at blive båret ned til kværnen. Ajlebeholderen var fuld, hver gang det regnede. Der var et par gode hestebåse, for hestene var fars et og alt.

Så det var bare at smøge ærmerne op, og tage fat, og lønnen var noget man måtte tænke sig til. I 1945 havde vi en ung pige fra Møn, der gerne ville forsøge med et feriebarndag fra København. Inspektør Østrup sendte børn fra København på ferie på landet. Vi fik Toni 7 år gammel, og han fortsatte hvert år fremover, og kom også i efterårsferien, vi har holdt forbindelsen ved lige, men desværre døde han for et par år siden, kun 60 år gammel. Også hans forældre har besøgt os, og vi har været hos dem, de er nu begge døde.

Pengeombytning.

Efter besættelsens ophør, fandt regeringen ud af, at der nok var for mange penge gemt væk, måske tjent på mindre pæne måder, skatteligningen i kommunerne havde nok heller ikke været særlig effektiv. Jeg husker ikke år og dato, men fra lørdag aften var alle sedler og mønter ugyldige, mandag morgen og fremover, kunne der hentes nye penge, men kun hvad der var opgivet på sidste selvangivelse, så enten man kom frem med de glemte penge, og måtte betale skat og bøde, eller man puttede dem i kakkellovnen blev resultatet det samme, pengene var væk. For mange var det en dyr spøg, men det var trods alt kun småpenge, imod hvad der svindles med i vore dage. Jeg havde ingen penge, så der var ikke noget der fristede. Sparekassebestyreren havde også sagt til mig, da han skrev skøde for os, lov mig aldrig at glemme hele formuen, indtægten gør ikke så meget, men formuen vil på et eller andet tidspunkt give bagslag, og der ingen grund til at give naboerne noget at more sig over. Sæt hellere et par dyr mere på inventarlisten end der er, så kan der sælges et dyr, og antallet stemmer alligevel. Men det var dengang.

Den 1. maj 1946 søgte vi en dame til at passe huset for os. Der kom en ung pige cyklende og søgte pladsen, det var Agnete, og hun har endnu ikke sagt op! Vi arbejdede godt sammen, og blev enige om at fortsætte sammen fremover. Den 26. april 1947 blev vi viet i Øster Kippinge kirke, det var et frygteligt stormvejr, bagefter var der spisning hos Agnetes forældre, det kneb med pladsen, men det gik. Så startede et nyt liv og en ny tilværelse for os begge.

Pligtarbejde. Snekastning og oprensning af vandløb.

Fra min barndom og indtil bilismen kom rigtig i gang efter krigen, var snekastning pålignet ejendommene, der skulle stille med 1 eller 2 mand. De to tre første dage var det sjovt, men når sneen så fæg om natten og vejene igen lukkede og vi så kunne begynde forfra, gik det sjove af det. De første dage var der bynyt, der skulle drøftes, og historier der skulle fortælles, senere blev der lidt smågnaveri og også sommetider lidt uvenskab, der dog forsvandt sammen med sneen. Der var altid nogen der syntes, andre lavede for lidt. Når det var hver dag, skete det vi blev budt på eftermiddagskaffe. Rydningen gjaldt først og fremmest om at få mælkemanden og postmanden igennem, ellers var det hest og kane. Bilerne måtte jo heller ikke køre under krigen alligevel.

Oprrensning af vandløbene påhvilede før i tiden de ejendomme der havde jord langs disse. Hjemme havde vi vandløb langs to sider af jorden, vandløbet skulle slås på siderne først i juni måned, i oktober skulle siderne igen slås, og det skulle skovles rent i bunden. Det var et forbasket arbejde, men heldigvis stod der i vandløbsloven, at man måtte lægge det opskovlede slam på den laveste side, det kunne der ellers godt blive noget diskussion om, det har jeg selv prøvet. Vandløbene blev synet af 2 vandsynsmænd valgt af kommunen, de så efter om det var gjort ordentligt, ellers om igen, og ekstra syn skulle betales af lodsejeren,

Tiden går, og jeg passerer de 60 år, vi passer bedriften, svinene og hønsene kræver jo ikke den helt store indsats, høsten og roeoptagningen klarer maskinstation, men der er ved at ske forandringer i landbruget, den øgede mekanisering kræver større bedrifter, det bliver almindeligt med opkøb af naboejendomme og sammenlægning, der bliver begyndt at tale om vandmiljø, og bestemt hvor megen kunstgødning og staldgødning

der må bruges pr. hektar. Der begynder at tales om tvungen braklægning, tænk ikke at dyrke jorden, når millioner af mennesker sulter. Vandløb der i sin tid blev rettet ud for at få mere dyrkbar jord. Det var H. Dalgas der i sin tid da vi tabte Sønderjylland sagde: "Hvad ud ad tabes, skal indad vindes". Nu bliver vandløbene bragt tilbage til de gamle slyngninger, så arealerne igen bliver naturområder.

Jeg synes jeg går og taber lysten, og armene har det heller ikke så godt, så jeg går og får lyst til at stoppe, jeg er blevet 62 år, der er kommet en ny lov om efterløn, den benytter mange sig af, den gælder fra 60 år. Der kan vi ikke komme i betragtning, men vi kan få vor folkepension når vi er 67 år, så vi kan nok klare os til den tid. Så en dag lod jeg bomben springe, jeg sagde til Agnete, jeg har ikke lyst til det her mere, skal vi ikke holde og flytte i hus, hun tog det forbavsende roligt, og gud ske lov for det, så nu kunne forberedelserne begynde.

Hvordan skulle vi gribe det an, der var jo flere muligheder, vi kunne fortsætte som hidtil og leje maskinstation til marken, der ville så ikke blive noget overskud til os. Vi kunne forpagte jorden ud og blive boende, men jeg kender mig selv så godt, så det turde vi ikke, endelig kunne vi sælge jorden fra, og selv holde bygningerne og blive boende, men så havde vi jo alligevel det hele at passe og holde ved lige. Endelig var der den sidste udvej, sælge det hele og købe et hus, det var den måde vi foretrak, men kunne det sælges, der var ingen der kunne leve af 20 tdr. land uden at gå på arbejde ved siden af, altså fritidslandbrug.

Vi havde ikke noget problem med købere, der var flere der var interesseret, uden at det var sat til salg. Vi begyndte så småt at afvikle forår og sommer 1978, solgte søerne og svinene efterhånden, satte hønsene ud, og lod være med at købe kyllinger. Kornfirmaet støvsugede kornloftet for det sidste foderkorn. Vi havde tre slagtesvin gående som skulle slagtes når og hvis vi skulle flytte. En til os selv, Iris og Martha skulle dele en, den tredje skulle sælges, den købte Marthas forældre da det blev aktuelt. Om efteråret kom Mogens Lassen ind i billedet som køber, vi fik til dels prisen, og pengene gik nemt igennem og handel med videre klarede vi selv med hjælp fra landboforeningens ejendomsrådgiver, det var jo kun jorden han var interesseret i som tillægsjord, så bygningerne blev solgt fra, da sammenlægningen blev godkendt.

Vi skulle jo have et sted at bo, vi så på enkelte huse, der var ikke meget

til salg på det tidspunkt. I 1970 blev der udstykket og bygget en del i Horbelev, en dag vi talte med Jenny Nielsen sagde hun: ”Prøv at køre op på Poppelvej i Horbelev, der er nogle dejlige grunde klar til at bygge på”. Det gjorde vi syntes godt om det, ringede til kommunen, der var tre grunde tilbage, og de var ret store alle tre, så vi skyndte os at tage den mindste, Poppelvej 3, så det er her jeg nu i 2004 sidder og skriver.

Vi har aldrig været langt væk, men gør det egentlig noget. Vi bor da på en ø og en egn, hvor vi har alt lige uden for døren. Uspoleret skov og strand, hyggelig lille købstad med et enestående anlæg. Ikke ret langt til en særpræget fiskerihavn med en samling fredede huse med stråtag, og beklædt med strå på væggene. Vi har den kendte ”Næsgård” agerbrugsskole, og Grønsund færgeleje hvor der før var overfart til Møn. Her var Marie Grubbe i sin tid fægekone, og man kan se hvor hendes hus i sin tid har ligget. Vi har ”Pomlenakke” traktørsted. Der er ikke langt til ”Corselitze” generalmajor Clasens gamle residens, og ude ved stranden ”Generalens lysthus”. Ved ”Corselitze” er der en smuk herregårdspark, der er et besøg værd, her er også et skovbrugsmuseum, der er dog ikke åbent daglig.

Tiden går, vi skriver nu 2004, og jeg har rundet de 87 år, så nu er det på tide at slutte bogen her.

Til slut et lille vers jeg holder så meget af.

Livets lyse stunder vil,
os til glæde stemme,
lad os, også nå dertil
takken ej at glemme,
takke for hver dejlig dag,
vi har fået givet,
en dag bliver den sidste dag,
glæd dig over livet.

Horbelev den 18. april 2004.

Osvald Hansen

Memoirer

Bent Christian Rasmussen Plange

Bent Plange er søn af fabrikant C.C. Rasmussen fra fabrikken i Bagergade og sønnesøn af fabrikkens grundlægger A.C. Rasmussen. Han fortæller her om sin barndom i Stubbekøbing og om sin uddannelse som gartner og frøhandler flere steder i Europa. Bent Plange omtaler selv sine forældre som hørende til byens honoratiores Sammen med den første artikel i årsskriftet hvor Hans Sejerholt fortalte om sin barndom i Stubbekøbings arbejdsmiljø giver de et godt billede af livet i byen. Erindringerne er skrevet i 1954.

Jeg er født den 4. december 1874 i den lille havneby Stubbekøbing på Nordfalster som næstældste søn af fabrikant Carl Chr. Rasmussen, Jernstøberiet i Stubbekøbing. Dette var grundlagt af min bedstefar, som oprindeligt var møllebygger, og som byggede jernstøberiet. Min morfar Rheinlænder var møller, men han var forlængst død, og hans enke boede i Nykøbing F. Kloster. Min bedstefar (farfar) og bedstemor boede i et mindre hus ved siden af fabrikkens store beboelseshus mod gaden (Bagergade). Vi var 7 børn, 6 drenge og 1 pige, Elisabeth, som vi drenge altid drillede og kaldte Madammen. Min far beskæftigede ca. 50 arbejdere og fabrikerede mest kakkellovne, dampkedler og såmaskiner, der var papenterede, og bl.a. fik medalje på verdensudstillingen i Paris.

Min mor var meget from, og vi holdt morgenandagt hver morgen og bad altid bordbøn. Om søndagen spiste mine bedsteforældre altid ovre hos os tillige med to af deres ugifte børn, der boede hos dem, tante Ras (Rasmine) og onkel Anton, som var fotograf (særting) og havde atelier på hovedgaden Vestergade.

Min far var altid på kontoret kl. 6 morgen og sov altid en lille middagslur. Min mor holdt meget af køreture, og da vi havde 2 køreheste (og 4 tdr. land mark udenfor byen), var vi ofte ude at køre i charabanc. Turen gik

i reglen til Nykøbing F, hvor vi besøgte min mormor fru Reinlænder i Klostret og min mors søster, tante Thora, som var gift med herredsfuld-mægtig Scheel.



*Forrest bedsteforældrenes hus, til højre anes Bent Planges barndomshjem
Foto: Anton Rasmussen, Stubbekøbing*

Om sommeren gik køreturen i reglen til Østerskov med den kendte landbrugsskole “Næsgaard”, som lå højt med en dejlig udsigt til Møns Klint på den anden side af Grønsund. Videre gennem den ca. 15 km. lange Østerskov, som strakte sig langs Østersøens kyst med høje skrænter, badestrande og udflugtsstedet “Pomle Nakke” og videre til herregården “Korselitze” med det berømte “Generalens Lysthus” ved stranden. Ofte besøgte vi også bekendte på gårde og herregårde i omegnen eller vi sejlede ture sammen med far i hans lystkutter “Svava”. Da der ikke dengang var nogen realskole i Stubbekøbing, havde vi huslærer eller lærerinde, bl.a. Carl C. Nyholm, som min søster Elisabeth senere blev gift med. Mine forældre hørte til byens honoratiores, og vi kom meget til store middage og selskaber hos byens større forretningsfolk, læger, jurister, præster og embedsmænd, særlig familierne P.W.Wulff (trælast og kolonial), Trojel (do) og Boas (manufaktur), Ravnsgaard (sagfører), pastor

Dichmann og godsejerne Nyholm, Scheel, Stampe m.fl., som var min fars forretningsforbindelser.

Vi gik med vore forældre i kirke hver søndag, og hver morgen spadserede vi alle 7 en tur med mor i byens store anlæg ved stranden, dengang havde man jo tjenestepiger.



*Familien Rasmussen på tur til Generalens Lysthus.
Fotografen er forfatterens farbror Anton Rasmussen*

Min fars bror onkel Laurits var stiftsforvalter på Vallø, og der kom mine søskende nogle gange på besøg, men ved tilfælde kom jeg der aldrig, men vi så dem tit hos os. De kom meget til hoffet, og de to døtre, Margrethe og Signe, blev musikuddannede i Dresden. Senere giftede de sig begge, den ældste Margrethe med en præst i Nordjylland, og Signe med en fynsk landmand, nu godsejer på Skovrup ved Randers.

Min ældste bror Frants Leo giftede sig i Flensborg og nedsatte sig derefter som elektriker i Stubbekøbing. Han døde senere i København.

Min bror Johannes overtog fabrikken, da min far trådte tilbage, men solgte den senere til et A/S og blev skibsmægler i Stubbekøbing.

Min bror Carl var svagelig og døde i ung alder.

Min bror Holger blev skibskaptajn og forliste under krigen i 1916 og omkom ved forlis i Nordsøen med kulbåden "Hermod" under en orkan i oktober 1927.

Min yngste broder Vilhelm blev landvæsenselev på Haslev Landbrugsskole og døde som 20-årig ved en forløftning.

Min far og mor flyttede ind i en villa, da de afstod fabrikken, og mor døde kort efter ca. 70 år gammel. Senere døde min far i 1924 ca. 80 år gammel.

Da jeg blev konfirmeret, tog jeg til København for at tage præliminærek-samen ved Universitetet og boede i Classensgade på Østerbro, medens jeg spiste hos min onkel, urmager Adam Jensen, Holbergsgade, som var gift med min mors søster, og hvis datter er min endnu levende kusine, enkepastorinde Mathilde Scheel, som nu bor i Middelfart og går i barn-dom. Hun er 94 år. Jeg læste i København på Bokkenheusers Kursus på Efterslægtens Skole på Østergade (nu Illums Varehus) og vi spadserede byen rundt fra den ene lærer til den anden (Gammelholm, Nørrevold m.fl. steder).

Da jeg i 1892 havde taget examen kom jeg i gartnerlære på herregården Juelsberg ved Nyborg hos min senere svigerfar overgartner E. Galthen, hvis hustru, f. Thiedemann, mine forældre kendte godt, da hendes far havde været toldforvalter i Stubbekøbing. Det var et stort hus med mange gartnerlæringer og megen selskabelighed. Gartner Galthen var en streng herre, men fru Marie Galthen et sjældent elskeligt menneske, en from kristen, der brugte sin tro i praksis, og som trods sit store hus kunne få tid til mange sygebesøg i omegnen. Fru Galthen spillede også glimrende klaver og var elsket af deres mange bekendte.

Efter 2 års ophold på Juelsberg skaffede gartner Galthen mig i 1894 plads i frøfirmaet L. Dæhnfeldt, Odense, hvis chef Chr. Dæhnfeldt, han kendte godt. Der var jeg så i frøhandlerlære i 4 år, men besøgte hyppigt mine venner på Juelsberg. I Odense spiste og boede jeg hos Dæhnfeldt, som var en sjælden dygtig og foretagsom mand med et ædelt sind. Fru Dæhnfeldt var smuk, men ikke så behagelig. Om søndagen tog jeg ofte til Juelsberg og i ferierne til mine forældre i Stubbekøbing.

Efter endt læretid, 4 år, skaffede Dæhnfeldt mig plads på et gods "Machau" i nærheden af Breslau, hvor der dyrkedes havefrø. Her var jeg så i 2 år og boede hos inspektør F. Wegner. Vi begyndte arbejdet kl. 5 morgen, hvor alle arbejdere og funktionærer stillede sig op som soldater på gårdspladsen, hvorefter inspektøren gav forvalteren og fogederne deres instrukser. Så ringede den store gårds klokke, og så drog alle i hold med anfører og hestene ved hovederne, som soldater til deres arbejde i mark og have (og kontoret, hvor jeg arbejdede).

Kl. 10 aften var det fyraften, men om vinteren var arbejdstiden selvfølgelig noget kortere. Om søndagen kørte inspektøren med frue og jeg med herskabet Rittergutsbesitzer von Hangstenberg, i kirke, og derefter spiste vi frokost hos herskabet på slottet. derefter gik vi unge mennesker gerne ned i staldene og drak brændevin med karlene, og om aftenen dansede vi gerne på kroen, så vi tog alle forlystelserne med.

Det sidst af de 2 år jeg var på "Machau", skaffede jeg to af mine danske venner plads hernede, nemlig min fætter Charles Hoffmeyer fra Faxe og min ven Volmer Hansen fra Vordingborg, og vi tre danskere foretog flere interessante udflugter i omegnen, f.eks. til det nærliggende bjerg Myslowitz med toppen "Drei Kaiserreichs-Ecke", hvorfra vi kunne se ind over tre Kejserriger: Tyskland, Østrig og Rusland. Til Østrig spadserede vi tit over grænsen, men til Rusland fordredes pas, og der gik skilvagter. Vi tre danskere var også på en 8-dages tur i det nærliggende Riesengebirge, hvor vi besteg det højeste punkt: Schneekoppe. Til Breslau kom vi sjældnere, det var en by som København.

Efter 2 års ophold på Machau, fik jeg i 1899 en kontorstilling hos det tyske frøfirma Dammann & Co. i Neapel. Rejsen derved var meget interessant, og jeg benyttede lejligheden til nogle dages ophold i Wien, Triest og Rom, ligesom jeg også gjorde kortere ophold i Milano og Venedig. I Wien så jeg Prateren, Operaen og de dejlige slotte og kirker, og i Triest og Venedig var der jo også mange seværdigheder. I Rom blev jeg nogle dage og så Colosseum, Vatikanet, Peterskirken, Operaen m.m., og endelig rejste jeg til Neapel og så allerede på afstand det altid dampende Vesuv. Der var mange udlændinge hos Damman, og vi boede i et pensionat i nærheden af kontoret. Fra samme havde vi den vidunderligste udsigt til Vesuv, Sorrent og Capri, hvis blå grotte vi undertiden sejlede

over til. I Neapel gik vi ofte i Operaen og Museerne, det er en by på 1 million indbyggere, men halvt orientalsk, med sporvogne forspændt muldyr, og med æsler og tiggere på gaderne. Mælken sælges direkte fra kørne, der malkes på gaderne, hvorefter mælken hejses op i glas i snore fra altanerne, og gederne drives op ad marmortrapperne til 4. sal og malkes der. Alt foregår på gaderne, f. eks. barbering, madlavning, middagslur osv, i det mindste i byens udkant.

Forretningen lå på hovedvejen til Vesuv, og det vrimlede med udlændinge, der besteg bjærgene med hængebane. Vor nærmeste nabo var en kirke, som var bygget ind i husrækken, og fra et af kontorerne, var der direkte adgang, så vi kunne gå lige ind på kirkens balkon. Fra april til november var det varmt og tørt, aldeles uden regn, og al dyrkning måtte vandes. Om vinteren regnede det i 3 måneder fra morgen til aften, og i den tid dyrkede man kartofler og korn og grøntsager. I varmen havde vi ikke megen appetit, om morgenen spiste vi intet, om middagen et tørt rundstykke og om aftenen et solidt middagsbord med vin, der kostede 30 centimer (ca. 22 øre) pr. liter.

Om søndagen spadserede vi ofte op på Vesuv, først gennem vor naboby Herculanium, hvor man fra fortovet kunne gå ned og se den af lavaen udgravede by, derefter Pompaji, som kun havde været dækket af aske, og derfor var helt udgravet, så alle gader og huse var fri, men alle ruiner uden tag. På bjerget Vesuv måtte vi tit springe over glødende lavastrømme, og på toppen så man ned i det gabende svælg, hvorfra der stod en tæt damp op. Om natten (altid mørkt kl. 20), står der altid en ildsøjle op af Vesuv, men i reglen har den ikke store udbrud; Kun een gang var den lidt gnaven, og da rystede jorden, og italienerne strømmede ind i kirkerne og faldt på knæ.

Det var jo lige ved århundredskiftet, jeg var i Italien, og i Neapel så jeg de første elektriske sporvogne, der efterhånden afløste mulæslerne, og de første biler.

Efter 2 års ophold i Neapel rejste jeg til England og gjorde på vejen ophold i Luzern, Schweiz og i Paris. Men i England (London) havde jeg ikke nogen stilling forud, og jeg måtte tage plads i et gartneri, hvor jeg var i et år. Jeg så alle Londons seværdigheder, museer, slotte, kirker,

parker, badestederne ved Kanalen, Teatrene og varehusene med manufaktur, kød og grønsager og kameler og elefanter, væddeløb, fodbold og "Underground", som jeg ofte benyttede, den gik hvert andet minut. Jeg så også Windsor-slottet og regattaerne på Themsen og oplevede en rigtig London-tåge, der var så tæt, at dagen blev til nat, og man ikke kunne se et skridt frem for sig, men måtte føle sig frem langs husene for at finde sit eget hus.

Lørdag eftermiddag var forlystelsesdag, men søndagen var hellig. Ingen forlystelser, lukkede restauranter, ingen sport, kun salmer på klaveret og næsten ingen toggang. Vi gik i kirke to gange om søndagen, og når man havde vænnet sig til den engelske søndag, lærte man den at kende som en rigtig hviledag.

Efter et års ophold i London blev jeg tilbudt plads igen i Dæhnfeldts Frøhandel i Odense, og der var jeg som disponent og senere underdirektør til jeg startede egen forretning.

I 1913 tog jeg navneforandring til Bent Christian Rasmussen Plange og i 1914 friede jeg til Eline Galthen. Vi holdt bryllup den 12. marts i Aunslev Kirke.

A. C. Rasmussen

Møllebygger, tømrermester, fabrikant

Karin Suhr Rasmussen

Fabrikken i Bagergade, hvor der senest er blevet produceret cigarkasser, og som mange endnu husker som Nyeboe & Nissen, der producerede kedler, blev grundlagt i 1836 af tømrermester og møllebygger A. C. Rasmussen.

Vi har A.C.Rasmussens optegnelser på Lokalhistorisk Arkiv og bringer her nogle uddrag. Egentlige erindringer kan man ikke kalde dem, men i forbindelse med hans barnebarns erindringer i den foregående artikkel, synes vi alligevel, det er relevant at tage det med her

Anders Christian Rasmussen, født den 15. februar 1809, fik borgerbrev i Stubbekøbing “efter at have forfærdiget tegning og overslag på en stor handelsgård, udbygninger med kornlofter, brænderi, stalde m.v. efter opgave af Consul L. A. Bazon og murermester H. Trane, som godkendte det af af mig leverede mesterstykke”.

Sådan skriver A.C.Rasmussen i sine erindringer, hvor han også opremser alle de arbejder han har stået for i sin tid som møllebygger, tømrermester og fabrikant. Det bliver til, at han som mester byggede 33 møller til vindkraft, både stubmøller og hollandske møller, og 5 vandmøller. De fleste møller lå på Falster, Møn, Sydsjælland og Østlolland.

I 1851 fik A.C. Rasmussen “iflg. ansøgning kongelig bevilling på at anlægge og drive et jern- og metalstøberi i forbindelse med mit tidligere

borgerskab som tømremester”.

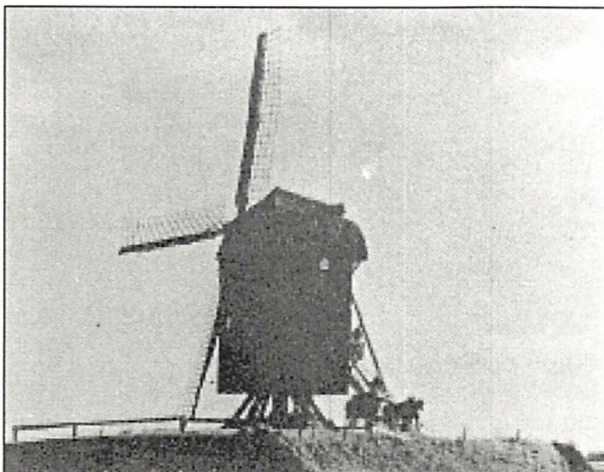
På fabrikken i Bagergade blev der fabrikeret landbrugsmaskiner, bl.a. såmaskiner og tærskværk. I perioden fra 1838 til 1876, hvor han solgte fabrikken til sønnen C. C. Rasmussen, blev der “leveret tærskværk fra 3 til 6 heste, alle med halnryster og nogle med fuldstændigt kaste- og sorterværk, ialt 80 stykker, samt et utal af mindre tærskværker, ligesom en mængde kastemaskiner, rensmaskiner, kørnemaskiner, børstesnegle, pudsemaskiner til haand- og hestekraft, og ej at forglemme de mange hestemøllekværne.

Endvidere leveret støbegods til fornævnte maskiner og møller, samt mængder af komfurer, kakkelovne, pumper, kærneværker, kartoffelrivere, hesterivere med meget mere.”

Sammen med listen over de byggede møller er der også en liste over de gårde og godser, hvor han har opstillet tærskværk.

Udover at bygge møller og fabrikere landbrugsmaskiner satte A.C. Rasmussen sit præg på byen og omegnen med sin tømrevirksomhed.

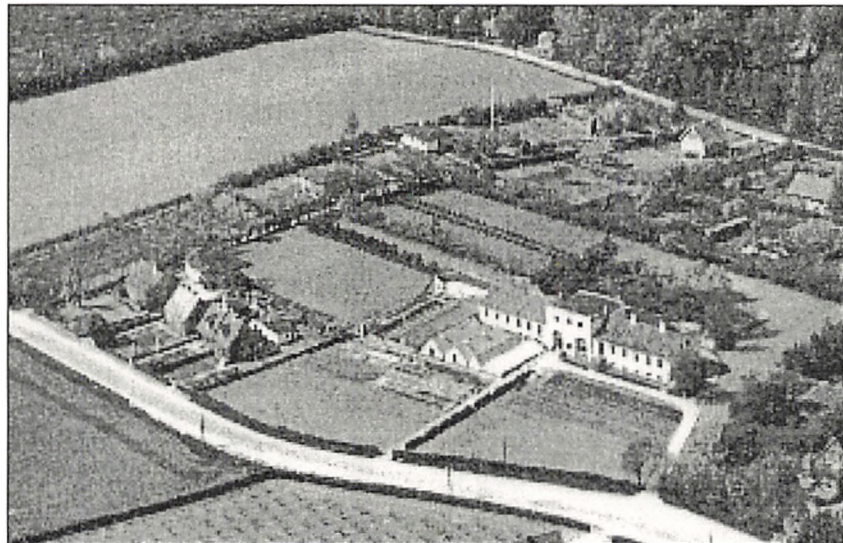
Vi har valgt nogle eksempler på nogle af de bygninger, han har præget byen og omegnen med.



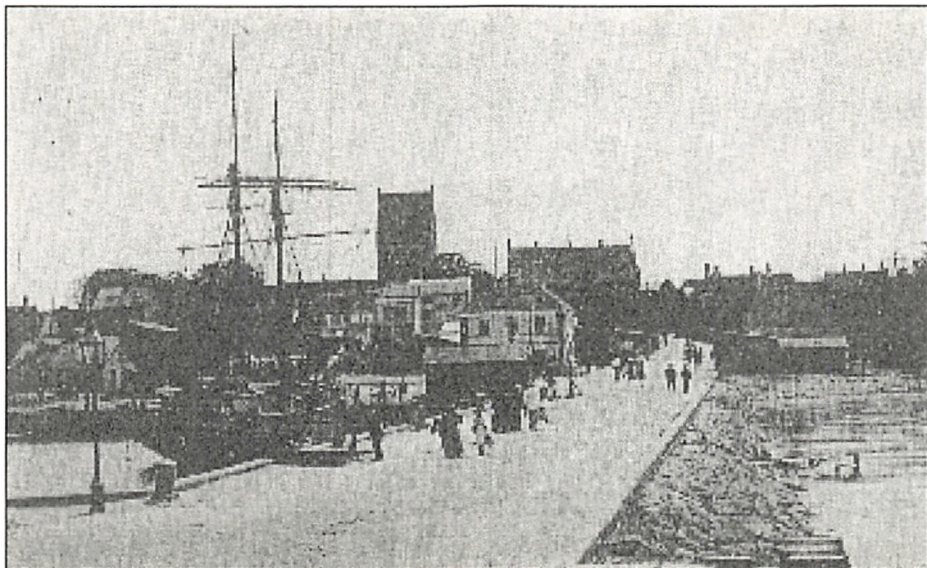
*Maglebrænde mølle
Stubmølle opført i 1837*



Ore Mølle, hollandsk mølle opført i 1847



Stubbekøbing mølle fra 1849 var en stor hollandsk mølle. Møllen blev taget ned omkring 1900 og flyttet til Idestrup.



I 1839 fik Stubbekøbing endelig en rigtig havnemole, hvor A.C. Rasmussen stod for tømrerarbejdet. Samme år var han tomrer på den nye toldbygning - den hvide bygning midt i billedet.



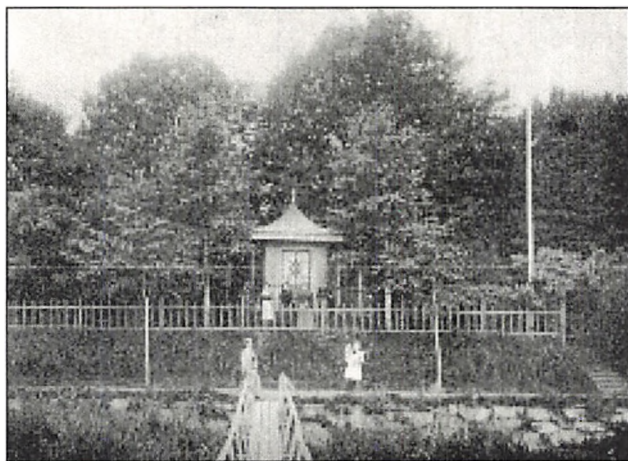
Det gamle ottekantede trætårn på kirken blev taget ned i 1852 og A.C.Rasmussen opførte et 7 alen højt pyramideformet skiffertag med et stort egetræskors på 3½ alen.

Tårnet blev aldrig populært og i 1882 fik kirken igen et muret tårn.

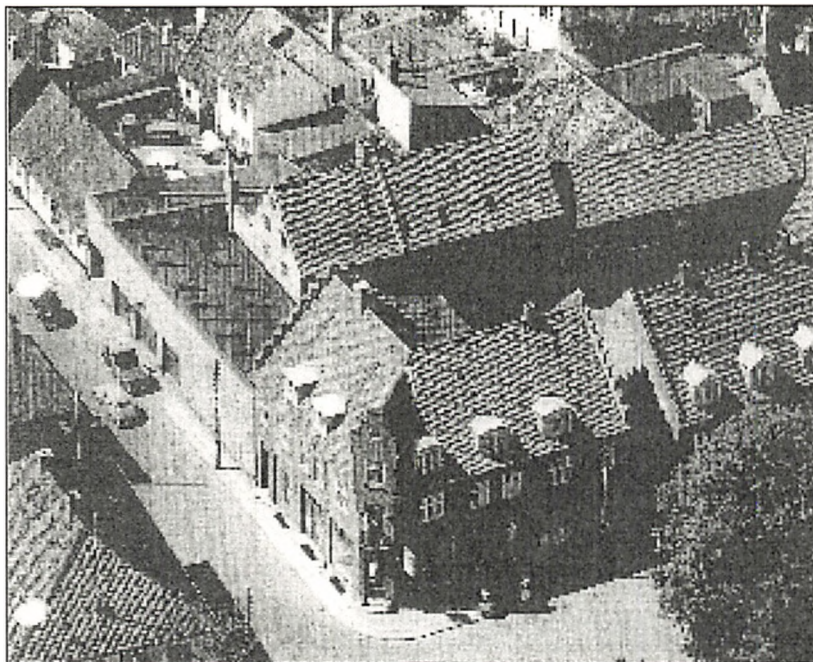


I 1839 blev stampeværket taget ud af den gamle stampe, der lå for enden af Møllegade (ses lige under kirken), og huset blev ombygget til bolig for 3 familier. Samtidig blev den nuværende Stampe opført. Alt lavet i entrepriser for Det Classenske Fideicommis.

For amtsvejevæsenet blev der bygget 2 kampestensvanger til at bære en træbro over åløbet og anbragt hvidmalede kampesten med jerngelænder på vejens østre side fra den gamle til den nye stampemølle.



*Havehus opført 1852
i agent Benzons have
ved Dosseringen.
Havesuset er senere
flyttet op i haven i
Vestergade 30*



Der blev bygget brænderi og kostald m.m. i P. W. Wulffs købmandsgård på Torvet i 1839.

I 1921 brændte det meste af købmandsgården, kun beboelsen og lidt af baghusene gik fri. Den toetages bygning inde i gården er en rest af brænderiet.

Af andre større arbejder kan nævnes Consul Benzons købmandsgård, det senere Freys Hotel, hvor der kun er en magasinbygning tilbage. Den står inde ved parkeringspladsen ved det tidligere Netto.

Tømrervirksomheden og fabrikken med omkring 50 ansatte har i sidste halvdel af 1800tallet været en meget vigtig del af Stubbekøbings erhvervsliv, og som det fremgår af billederne, kan vi stadig finde spor af det.

Opskrifter

Fra Agnete Ravnsgaard

I Agnete Ravnsgaards arkivfond ligger en bog med opskrifter fra hendes tid på husholdningsskole og senere suppleret med opskrifter, som hun har fundet i blade og aviser eller har fået af bekendte. I de nyere opskrifter er vægten anført med kilo og gram, i de ældre er brugt mål som pot, pund og kvint. Bogen er dateret 1902.

Eksempel på ugeplan – hverdagsretter:

- Kærnemælksvælling med bankebyggryn og lever som kylling
- Risengrød og lever med vin
- Majsflagegrød og medisterpølse med sauce og kartofler.
- Æggegrød og frikadeller med smør og kartofler.
- Chokoladesuppe med tvebakker og hjerter som gås med franske kartofler
- Grisetærsuppe med bagt brød og lever som gullasch med kartoffelmos
- Grisetærsuppe med melboller og karbonade med makaroni

Forskellige eksempler på retter med opskrifter:

Chokoladesuppe:

2½ pot mælk, 13 kvint mel, ¼ pund chokolade, sukker, 1 æg, tvebakker.

Melet ristes på en pande til det er lysebrunt og udrøres med lidt af mælken. Mælken sættes over ilden sammen med chokoladen. Når denne er fuldstændigt udkogt tilsættes jævningen.

Man kan også bage chokoladen af i vand og spæde lidt efter lidt med den kogende mælk. Irør jævningen. Den legeres med en æggeblomme.

Hviden piskes og sættes på suppen som små boller. Man stiller en pande med gløder et øjeblik over terrinen, så hviderne kan stivne.

Brødæblekage:

Grød af ca. 1 kg. æbler, Sukker, franskbrød, 50g smør.

En form eller et gratinfad smøres og bestrøs med et tyndt lag sukker. Franskbrødskiver dyppes i smeltet smør, Bund og sider af formen beklædes med brødet. Æblegrøden fyldes i, herover et lag brødskiver, ligeledes dyppet i smør og bestrøet med sukker. Kagen bages ved jævn varme ¾ time. Den spises lunken.

Æggegrød:

2½ pot mælk, 30 kvint kartoffelmel, 30 kvint hvedemel, 3 æg, salt, øl, smør, sukker, kanel.

Melet røres ud med mælk til en tynd jævning. Æggene slås ud og røres deri. Når mælken koger, kommes jævningen i under stadig omrøring, koger 5 minutter saltes ved anretningen. Serveres med smør og kanel-sukker.

Byggryns-muffins

200g mel, 200g valsedede byggryn, 1 bagepulver, 2 æg, 75g margarine, 4 dl. Mælk, 15g sukker, 5g salt.

Mælken koges og hældes over byggryn og margarine; sukker og salt blandes i, og til sidst når det er helt afkølet, tilsættes melet, hvori bagepulveret er blandet. Lige før det skal hældes i formene, blandes de stivpiskede hvider forsigtigt i.

Dejen fyldes i smurte linseforme og bages ca. 20 min.

Eksempel på hverdagsmenu:

Norsk øllebrød:

5 pgl. mælk, 5 pgl. øl, 3 spsk. Sukker, 2 spsk. Mel.

Mælken koges for sig, øllet koges for sig. Lige før anretningen blandes det kogte og sødede øl langsomt i mælken, hvori jævningen udrøres. Serveres med bagt brød.

Klipfisk

1½ pund klipfisk, 1 spsk. Smør, 1½ spsk. Mel, 2 til 3 pgl. mælk, salt, sennep, kartofler.

Klipfisken udvandes i koldt vand i 24 timer, flås, og sættes over ilden i koldt vand. Får et opkog på 10 minutter (til kødet løsnes fra benene). Serveres med sennepssauce: hvid afbagning tilsat vandsennep og salt.

Eksempel på en fin middag:

Oksesteg med sauce og kartoffelrouletter, romfromage med rød sauce.

2 1/4 pund mørbrad og tyndsteg, salt, vand, øl, 1 spsk. Smør eller fedt, 1 ½ spsk. Mel, 2 pgl. sky, kartofler, 1 æg, 5 kv. Smør, klaret, æblekompot. Steges i ovn, når brunet, saltes den og tilsættes kogende vand, senere

lidt øl, dryppes flittigt. Steges 2 til 3 timer.

Saucen: Brun afbagning spædes med den afsiede sky, tilsættes salt og muligt kulør..

Kartoffel rouletter: kartoflerne passerer maskinen, røres op med det smeltede smør og ægget, formes som æggeblommer, vendes i æggehvider og rasp, koges i klart.

Kompot: De skrællede ituskårne æbler koges i 2 pgl. æblesaft (afkog af skræller og kernehuse). Tilsættes sukker og vanilleessens. Saften koges ind, inden den hældes over æblerne.

Fromagen:

1 1/5 pgl. fløde, 2 æggehvider, ¼ pgl. rom, 30 kv. Sukker, 7 blade gelatine.

Flødes piskes, blandes med de stivpiskede hvider og sukkeret. Gelatine opløses i den varme rom, sies og blandes i det øvrige inden den er kold. Det hele hældes straks i en skyllet glasskål.

Saucen:

1 pgl. saft, 1 pgl. vand, sukker, sagomel, citron.

Saft og vand koges sammen med citron, tilsættes sukker og sagomelsjævning.

Dette er enkelte eksempler på opskrifterne i bogen. Vi kunne også have valgt f.eks. klipfiskefrikadeller, kråsesuppe, billig mandelbudding marvbudding eller cacaoликør. Der er masser af inspiration, hvis man har lyst til at prøve.

God appetit.

ÅRSBERETNING FOR LOKALHISTORISK FORENING STUBBEKØBING 2006-2007

For nylig blev jeg ringet op af en dame, der udtrykte sin begejstring for lokalhistorisk forenings arrangementer: ” Det er vel nogle fantastiske gode foredrag og udflugter I har”, var hendes ord. Sådant et skulderklap gør jo selvfølgelig godt. Og giver os mod til at fortsætte af den vej, vi er slået ind på. Nemlig at forsøge at finde gode og vedkommende foredrag, der dækker vort formål - at udbrede kendskab til lokalhistorie - men også gerne med emner, der breder sig lidt mere ud.

Vi har haft så vidt forskellige emner på programmet som bl.a Karen Blixen, slotsvægteren på Krenkerup Gods, den nye storkommune Guldborgsund og sejladsen på Grønsund gennem tiderne. Ved sidstnævnte var tilslutningen så stor, at det nærmede sig smertegrænsen for, hvor mange bibliotekets sal kan rumme. Ikke mindst takket være det store fremmøde af ”Idas Venner”, der bidrog til aftenen med livlig samtale og debat.

På udflugts-fronten startede sæsonen med en dejlig tur i Jægerborgs Dyrehave, hvor vi per kapervogne kørte en dejlig tur med skovrideren som guide. Efterfølgende var vi på besøg på Rungstedlund, hvor vi fik en kompetent rundvisning om Karen Blixen og hendes hjem og forfatterskab. Som et forsøg arrangerede vi en lille kort fyraftens-tur på Horbelev kirkegård og kirke. Det viste sig at være en stor succes, idet der meldte sig nær 60 personer. I september gik turen til Langeland med besøg på Naturfondens smukke ejendom Skovsgård. Turen var som vanligt med stor tilslutning og fint disponeret med tid til lidt improvisationer.

For første gang i foreningens snart 25-årige historie sendte vi spørgeskemaer ud til medlemmerne i foråret, hvor vi efterspurgte oplysninger om, hvilke udflugts-former, man foretrak. Resultatet heraf peger tydeligt på, at man foretrækker én-dags ture samt små lokale

aftenture, lig fyraftens-turen til Horbelev. Det vil vi i bestyrelsen tage til os og efterkomme medlemmernes ønsker.

Året har også budt på andet end foredrag og udflugter. For det første har foreningen fået nyt navn efter at storkommunen er etableret per 1. januar d. å. Foreningens officielle navn er nu således: Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing, idet vi jo stadig vil dække den gamle Stubbekøbing kommunes område.

Det tilstundende jubilæum i 2009 har også medført en del drøftelser og møder om, hvorledes vi skal fejre denne glædelige begivenhed. Resultatet er som allerede nævnt blevet til et særligt jubilæumsskrift og en DVD/Video, som vil udkomme november 2008. Til vores store glæde har vi modtaget 16.000 kr. af Guldborgsund kommune og med andre bidrag har vi ca. 36.000 kr. i kassen, øremærket til dette formål.

Også i år har vi fået 2000 kr. af Det Classenske Fideicommiss, hvilket vi er meget taknemmelige for.

Til slut skal rettes en stor tak til vores dygtige og hjælpsomme arkivleder Karin Suhr Rasmussen for hjælp, gode råd og et fortræffeligt samarbejde. Ikke mindst for hendes store indsats med redigering og skrivningen af dette årsskrift, som er et stort og omfattende arbejde, skal hun have vores tak for.

Også stor tak til de mange artikel-forfattere, der har sendt os bidrag til årsskriftet 2007. Til Stubbekøbing bibliotek skal rettes en varm tak for husly og velvillighed.

Sidst men ikke tak til vores trofaste medlemmer, der altid møder så flittigt op til vores arrangementer. Samt tak til alle, der hjælper foreningen med at udbrede kendskab og interesse for lokalhistorisk arbejde.

Særslev, oktober 2007

Vibeke Ravn-Mortensen, formand

Fra Arkivet

Det er vores indtryk, at folk er blevet meget opmærksomme på at få afleveret gamle billeder og papirer på arkivet. Vi har de seneste år bemærket en stadig stigende interesse i at aflevere tingene, så man er sikker på, de bliver bevaret.

I en af de seneste indleveringer, vi har fået, var der foruden nogle spændende gamle billeder, et borgerbrev, nogle malerier og et par foreningsprotokoller. Netop gamle foreningsprotokoller er et omtåleligt emne. De kan meget nemt forsvinde, hvis de ikke kommer med til den nye bestyrelse eller formand. Så ender de nemt bagest i et skab, på loftet eller i værste fald i skunken. Når de først har ligget der i nogle år, er det ikke det mest spændende at få fat i, når der skal ryddes op, og man kan frygte, at de ender i en affaldspose. Så galt gik det ikke denne gang. Dem, der skulle rydde op, var opmærksomme på, hvad de fandt, og protokollerne endte det rigtige sted, nemlig på lokalhistorisk arkiv.

I en anden indlevering fik vi bl.a. et maleri af et hus i Farverstræde. Maleriet er signeret M(?) Hansen 1918, og giveren oplyste, at det altid var blevet fortalt, at det var lavet af maler Hansen. Men hvem er maler Hansen? Har han malet andre huse i byen? Hvis der er nogen der ved, hvem maler Hansen er eller måske har et maleri, han har lavet, vil vi meget gerne høre om det på Lokalhistorisk Arkiv.

Kulturarvsstyrelsen udnævnte 2007 til at være Industriens år med fokus på industriminderne. I Stubbekøbing har der været flere industrier, som det kunne være værd at markere, bl. a. fiskeindustrien og gasmålerfabrikken - og hvis vi går længere tilbage ikke mindst kridtpibefabrikationen. Den største fabrik og den, der har betydet mest for beskæftigelsen i byen, er nok "Fabrikken" i Bagergade. Det har været en stor arbejdsplads både da der blev fabrikeret landbrugsmaskiner, senere da Nyeboe & Nissen lavede kedler og senest som cigarkassefabrik.

Vi har valgt at fokusere på fabrikkens grundlægger A. C. Rasmussen. Det har vi gjort med en mindre udstilling i Bibliotekets indgang og her i årsskriftet med den sidste artikel, der mest fokuserer på de bygninger m.m., som man stadig kan finde rester af i byen.

Som sædvanlig har vi haft god hjælp på Lokalthistorisk Arkiv i det forløbne år. Først og fremmest af Tine Perlt, men også af Else Nymand og Henni Nielsen. Arkivets arbejdsgruppe har også i år bidraget med hjælp bl. a. til identificering af billeder. Det skal de alle sammen have tak for.

Jeg vil også sige tak til Lokalthistorisk Forening, både fordi de som sædvanlig har indbudt til en række gode foredrag med historisk indhold, og dermed bidrager til formidlingen af det historiske stof, og i år også for økonomisk tilskud, som har gjort det muligt at få nyindbundet en del af de ældste årgange af Stubbekøbing Avis.

Karin Suhr Rasmussen

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING STUBBEKØBING

Nærmere oplysninger fås hos:

Vibeke Ravn-Mortensen	54 44 50 81
Asger Klüver-Jensen	54 44 43 15
Bent Blomquist	54 43 80 24
Bent Jørgensen	54 44 29 49
Else Nymand Sørensen	54 44 18 51

Eller på:

Lokalhistorisk Arkiv, Biblioteket, telf. 54 44 15 29

Arkivleder Karin Suhr Rasmussen

Åbningstider:

Mandag kl. 15-18, onsdag kl. 10-13

1. lørdag i måneden kl. 10-13